

1. Introducere

Sănătatea reproducerii, la nivel internațional, este recunoscută drept una din componentele fundamentale necesare dezvoltării umane. De ea depinde sănătatea generală a populației, prosperarea și dezvoltarea tuturor țărilor. Comportamentul reproductiv sănătos asigură un impact pozitiv asupra generațiilor următoare.

Implementarea efectivă a planificării familiale reduce numărul de sarcini nedorite și de avorturi nesigure, previne mortalitatea și morbiditatea indusă de sarcină, micșorează incidența infecțiilor cu transmisie sexuală, inclusiv a infecției cu HIV/SIDA, protejează sănătatea adolescenților și este una din cele mai reale și cost-efective posibilități care poate ameliora sănătatea și bunăstarea femeilor, bărbaților, tinerei generații și comunității.

În ultimii ani în Republica Moldova au fost întreprinse un set de măsuri îndreptate spre ameliorarea sănătății reproducerii. A fost elaborată baza legislativă în sănătatea reproducerii și lansate câteva programe naționale. Grație asistenței internaționale, colaborării și pateriniatului cu societatea civilă și organizațiile obștești au fost instruiți furnizorii de servicii medicale de sănătate a reproducerii, au fost realizate diverse programe educaționale și informative menite să asigure un comportament sexual-reproductiv cât mai sigur și responsabil.

Cu toate acestea, sănătatea reproducerii în Republica Moldova este încă mult sub nivelul posibilităților și cerințelor actuale. Mortalitatea maternă, perinatală și infantilă depășesc cu mult nivelul țărilor dezvoltate. Accesul populației la serviciile de planificare familială este limitat. Incidența infecțiilor cu transmisie sexuală a atins cote îngrijorătoare. Pe fondalul sporirii emigrației și creșterii nivelului infertilității drastic s-a redus natalitatea. Dreptul adolescenților la educație și servicii de sănătate a reproducerii nu este asigurat pretutindeni. Avortul continuă să fie utilizat, încă destul de frecvent, în scop de planificare familială, nu rareori fiind însoțit de riscuri reale care și mai mult afectează sănătatea reproducerii. Consecințele violenței domestice, abuzului sexual și ale traficului cu ființe umane nu sunt încă pe deplin estimate. Cancerul genito-mamar i-a amputat, transformându-se într-o problemă medico-socială de proporții. Problemele sexuale ale persoanelor în vârstă sunt desconsiderate.

Strategia actuală, pentru prima dată, inițiază un set de măsuri pe termen lung, menite să amelioreze substanțial sănătatea reproducerii în țară. Ea reflectă viziunea Guvernului și multiplelor reprezentanțe ale societății civile din Republica Moldova referitor la politicile și programele de sănătate a reproducerii.

Odată cu elaborarea și aprobarea strategiei Republica Moldova se aliniază recomandărilor Organizației Mondiale a Sănătății în domeniul sănătății reproducerii.

Elaborarea și aprobarea strategiei a fost efectuată în următoarele etape:

- Elaborarea. În acest scop au fost create 10 grupuri de lucru, în componența specialiștilor în domeniile respective, care după analiza minuțioasă a situației actuale pe fiecare componentă a sănătății reproducerii, în baza actelor legislativ-normative naționale și recomandărilor internaționale referitor la această problemă au elaborat capitolele respective ale strategiei.
- Discutarea. Proiectul Strategiei a fost discutat în cadrul ședințelor grupurilor de lucru, ședințelor consiliului științific al CNȘPSRGMPF, conferinței naționale „Strategia în Sănătatea Reproducerii din Republica Moldova”, întrunirilor cu reprezentanți ai organizațiilor internaționale și obștești din republică.
- Avizarea națională. Proiectul Strategiei a fost avizat de experți naționali independenți cu următoarea remitere pentru aviz instituțiilor guvernamentale, asociațiilor obștești vizate în domeniile stipulate în Strategie, cât și fondurilor și organizațiilor internaționale de caritate acreditate în Republica Moldova.
- Avizarea internațională. Proiectul Strategiei a fost avizat și de experți independenți ai organizațiilor internaționale: OMS, UNFPA, UNICEF, Institutul European de Sănătate a Reproducerii.

- Aprobarea. Strategia a fost aprobată de Consiliul de experți, Colegiul Ministerului Sănătății și Guvernului Republicii Moldova.
- Implementarea. Strategia va fi promovată în cadrul ședințelor Societăților medicilor obstetricieni-ginecologi, perinatologi, pediatri, oncologi, dermatologo-venerologi, de familie, și prin intermediul mas-media cu distribuirea textului ei în fiecare instituție medicală, instituție de învățământ și organizație obștească antrenate în această activitate.
- Strategia a fost elaborată în deplină concordanță cu Conceptele, Strategiile, Programele și Proiectele Naționale existente în domeniile sănătății publice, asistenței sociale, educației, tineretului, drepturilor omului, combaterii violenței domestice, abuzului sexual și traficului cu ființe umane, etc.

2. Context internațional și european

Sănătatea reproducerii și sexualității prezintă un interes deosebit pentru statele Europei și în mod special pentru Europa de Est. În procesul tranziției social-economice, țările Europei de Est, inclusiv și Republica Moldova se confruntă cu creșterea șomajului și sărăciei, dezintegrarea sistemelor de protecție socială, reducerea semnificativă a bugetului statului preconizat sectoarelor ocrotirii sănătății și social. Domeniul sănătății reproducerii este caracterizat de indicatori sporți ai mortalității materne și neonatale. Infecțiile tractului reproductiv sunt destul de răspândite și nivelul lor crește în continuare. Continuă practicarea avortului în scopul reglării natalității pe fondalul utilizării insuficiente a metodelor moderne de contracepție. Sarcina la adolescente, violența domestică și abuzul sexual afectează tot mai mult țările cu economia în tranziție. Emigrația sporită pe fondalul unei natalități reduse și creșterii infertilității constituie probleme actuale care necesită o abordare pan-europeană și națională.

Sănătatea reproducerii este domeniul prioritar al Organizației Mondiale a Sănătății, care în a.2001 a lansat Strategia Europeană în Sănătatea Sexuală și a Reproducerii și a chemat toate cele 51 de state-membre ale Consiliului Europei să elaboreze documente strategice similare reieșind din specificul național. Această prioritate este deasemeni menționată atât în recomandările ONU cât și în prevederile forurilor și conferințelor internaționale petrecute în ultimii ani: Conferința Internațională pentru Populație și Dezvoltare (Cairo, 1994); Sesiunea XXI – a Asambleii Generale a ONU (New-York, 1999); Forumul European pentru Populație (Geneva, 2004).

Strategia Republicii Moldova în sănătatea reproducerii a fost elaborată în strictă corespundere cu prevederile Strategiei Europene OMS în Sănătatea Sexuală și a Reproducerii și documentelor adoptate prin consens internațional:

- Capitolul pentru Eliminarea tuturor formelor de discriminare a femeilor;
- Programul Conferinței Internaționale pentru Populație și Dezvoltare și Programul de acțiuni Cairo-5;
- Declarația ONU privitor la infecția ci HIV/SIDA;
- Platforma de acțiuni Beijing+5;
- Convenția ONU despre Drepturile Copiilor.

3. Concepte si arii prioritare

Pe parcursul ultimilor ani prin consens internațional au fost adoptate definițiile sănătății reproducerii, sănătății sexuale și maternității fără risc (vezi mai jos). Au fost formulate un set de recomandări pentru ameliorarea sănătății reproducerii.

În cadrul planificării strategice și consultării cu diferiți experți naționali au fost identificate domeniile sănătății reproducerii relevante pentru Republica Moldova:

- **Planificarea familială.** Drepturile în realizarea funcției de reproducere. Opțiuni contraceptive;
- **Maternitate fără risc.** Îngrijirea preconcepțională. Diagnosticul și îngrijirea prenatală. Prevenirea nașterii copiilor cu malformații congenitale;
- **Adolescenții și tinerii.** Sănătatea reproducerii și sexualității la adolescenți și tineri. Servicii prietenoase tinerilor. Educația în școală;
- **Infecțiile tractului reproductiv.** Prevenirea și managementul infecțiilor cu transmisie sexuală și a infecției cu HIV/SIDA. Servicii de diagnostic și tratament;
- **Avortul. Avortul în siguranță.** Serviciile de întrerupere a sarcinii. Consilierea postavortum;
- **Infertilitatea.** Prevenirea infertilității. Servicii de diagnostic și tratament a infertilității;
- **Violența domestică și abuzul sexual.** Prevenirea și managementul violenței domestice și abuzului sexual;
- **Traficul cu ființe umane.** Prevenirea traficului cu ființe umane. Emigrația;
- **Cancerul genito-mamar.** Diagnosticul precoce și managementul cancerului genito-mamar;
- **Persoanele în vârstă.** Sănătatea sexuală a persoanelor în vârstă. Servicii de consiliere.

Sănătatea reproducerii

Sănătatea reproducerii este o condiție de bunăstare fizică, mintală și socială completă, care nu poate fi definită doar prin absența bolii sau infirmității și care este legată de tot ce ține de sistemul de reproducere, funcțiile și procesele îndeplinite de acesta pe parcursul întregii vieți a omului. Sănătatea reproducerii implică posibilitatea oamenilor de a fi capabili să aibă o viață sexuală responsabilă, plăcută și lipsită de riscuri, precum și să se reproducă și să aibă libertatea de a decide dacă da, atunci când și cât de des să o facă. Această condiție presupune implicit dreptul femeilor și bărbaților de a fi informați și de a avea acces liber la metodele de planificare familială sigure, ieftine și acceptabile, precum și la alte metode legate de reglarea fertilității; în același timp implică accesul nestânjenit la serviciile medicale care să asigure femeilor siguranță pe parcursul perioadei de gestație și în naștere, oferind cuplurilor cele mai bune șanse de a avea copii sănătoși.

Părțile componente ale definiției sănătății reproducerii sunt: sănătatea sexuală (viața sexuală responsabilă, plăcută și sigură); planificarea familială (libertatea reproducerii, acces la informație, metode și servicii) și maternitatea fără risc (sarcină și naștere în condiții de siguranță, copii sănătoși).

Sănătatea sexuală

Sănătatea sexuală reprezintă o stare de bunăstare fizică, emoțională, mintală și socială în domeniul sexualității și nu constă doar în absența bolii, a disfuncțiilor sau infirmității. Sănătatea

sexuală permite realizarea unei vieți sexuale plăcute, în condiții de siguranță. Se bazează pe o abordare pozitiv și plină de respect a sexualității și relațiilor sexuale, fără coerciție, discriminare sau violență (OMS/EUR, OMS/HQ Geneva și Asociația Mondială de Sexologie, noiembrie 2002).

Maternitatea fără risc

Maternitatea fără risc presupune: evaluarea, îngrijirea și excluderea riscurilor preconceptionale; prevenirea sarcinilor nedorite sau cu risc înalt; evitarea avorturilor ilegale sau efectuate în condiții nesigure; reducerea mortalității și morbidității materne și ameliorarea sănătății nou-născuților; accesul la informație și asistență calificată pe parcursul perioadei gestaționale, intranatale și postnatale (OMS, 1994).

4. Situația actuală a sănătății reproducerii în Republica Moldova

În continuare sunt prezentați principalii indicatori relevanți pentru sănătatea reproducerii în Republica Moldova pentru anul 2003. Principalele surse de date utilizate sunt rapoartele statistice ale: Departamentului de Statistică al Republicii Moldova; Ministerului Sănătății; Institutului de Cercetări Științifice în Domeniul Ocrotirii Sănătății Mamei și Copilului; Centrului Național Științifico-Practic de Sănătate a Reproducerii, Genetică Medicală și Planificare Familială; Studiului Sănătății Reproducerii în Republica Moldova (a.1997).

Principalii indicatori relevanți pentru sănătatea reproducerii și sexualității

Indicator	Valoare	Anul
Populație în ml.	4,2	2003
Femei de vârstă fertilă (15-49 ani) în ml.	1,05	2003
Natalitatea	10,1	2003
Mortalitatea	11,9	2003
Sporul natural	-1,8	2003
Rata totală a fertilității (nașteri la o femeie)	1,25	2003
Fertilitatea feminină (născuți vii la 1000 de femei în vârstă de 15-49 ani)	39,6	2003
Procentul sarcinii nedorite la femeile în vârstă de 15-44 ani	33,0	1997
Procentul sarcini nedorite la femeile în vârstă de 15-24 ani	16,1	1997
Procentul gravidelor luate în evidență n cursul sarcinii	96,6	2003
Procentul gravidelor luate în evidență până la 12 săptămâni sarcină	74,4	2003
Procentul nașterilor asistate în maternități	98,7	2003
Mortalitatea maternă	21,9	2003
Mortalitatea maternă prin avort	8,3	2003
Mortalitatea maternă prin risc obstetrical	13,6	2003
Mortalitatea perinatală	11,4	2003
Mortalitatea neonatală precoce	6,0	2003
Mortalitatea infantilă	14,3	2003
Procentul copiilor alăptați la externare din maternitate	97,1	2003
Procentul copiilor alăptați până la 3 luni	93,2	2003
Utilizarea metodelor moderne de contracepție la femeile în vârstă de 15-44 ani, în (%)	41,8	2003
Utilizarea metodelor tradiționale de contracepție la femeile în vârstă de 15-44 ani, în (%)	23,6	1997
Procentul unităților de asistență medicală primară care prestează servicii de planificare familială	86,2	2003
Rata totală a avorturilor (avort la o femeie)***	1,3	1997
Rata avorturilor la 1000 de femei în vârstă de 15-49 ani	19,2	2003
Rata avorturilor la cerere la 1000 de femei în vârstă de 15-49 ani	14,3	2003
Raportul avorturilor la cerere la 1000 născuți vii	361,2	2003
Incidența sifilisului la 100 mii locuitori	80,7	2003
Incidența gonoreei la 100 mii locuitori	47,8	2003
Numărul cumulativ al cazurilor de infecție cu HIV/SIDA	1892	2003
Numărul persoanelor cu HIV/SIDA în viața	1822	2003
Incidența HIV/SIDA la 100 mii locuitori	6,01	2003
Numărul cazurilor de transmisie a infecției cu HIV/SIDA de la mamă la făt	4	2003
Mortalitate brută prin cancer de col uterin la 100 mii de femei	11,2	2003
Mortalitate brută prin cancer de sân la 100 mii de femei	23,0	2003

4.I. Planificarea familială

Cadru legislativ și normativ

Pentru prima dată în țara noastră, Planificării Familiale prin ordinul Ministerului Sănătății din 17.05.1994 Nr.89 “Despre organizarea serviciului republican al sănătății reproducerii și planificării familiei” i-a fost acordat statutul de serviciu medical specializat.

În special acest ordin a dispus organizarea în cadrul Institutului de Cercetări Științifice în domeniul Ocrotirii Sănătății Mamei și Copilului a “Centrului Republican al Sănătății Reproducerii și Planificării Familiale” și în componența fiecărei consultații pentru femei raionale și orașenești a cabinetelor de planificare familială cu regulamentele și listele de state respective. Pe parcursul următorilor ani Conceptul Planificării Familiale a fost dezvoltat și consolidat într-un șir de acte normative și legislative ale Republicii Moldova cum ar fi:

- Ordinul Ministerului Sănătății din 03.08.1994, Nr.152 “Despre ocrotirea sănătății cetățenilor”;
- Legea ocrotirii sănătății din 28.03.1995, Nr.411-XIII:

- *Art. 31. Sterilizarea chirurgicală voluntară;*
- *Art. 32. Întreruperea voluntară a cursului sarcinii;*
- *Art.33. Fecundarea artificială și implantarea embrionului.*

- Ordinul Ministerului Sănătății din 10.01.01, Nr.232 “Cu privire la aprobarea regulamentului privind cerințele minimale ale unei vizite de consultare în cabinetul de planificare a familiei”.
- Legea cu privire la ocrotirea sănătății reproducerii și planificarea familială din 24.05.2001, Nr.185-XV.
- Codul Penal

Cap. II:

- *Art. 159. Provocarea ilegală a avortului;*
- *Art.160. Efectuarea ilegală a sterilizării chirurgicale;*
- *Art.161. Efectuarea fecundării artificiale sau a implantării embrionului fără consimțământul pacientei;*

Cap. IV:

- *Art.171. Violul;*
- *Art.172. Acțiuni violente cu caracter sexual;*
- *Art.173. Constrângerea la acțiuni cu caracter sexual.*

- Codul Familiei, TITLUL I, Cap.2:

- *Art.5. Egalitatea în relațiile familiale;*
- *Art. 6. Realizarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor familiale;*
- *Art.7. Ocrotirea drepturilor familiale.*

- Programul Național de asistență în planificarea familială și protejarea sănătății reproducerii în Republica Moldova pentru anii 1999-2003.

Ministerul Sănătății a elaborat și aprobat structura asistenței medicale și lista formularelor documentației medicale de evidență primară a serviciului de planificare a familiei.

Accesibilitatea și calitatea serviciilor

Una din condițiile de baza a eficacității și eficienței asistenței medicale în domeniul

planificării familiale este accesul nelimitat al populației la acest serviciu de sănătate specializat. În acest plan există:

- Serviciul republican de planificare familială cu o vastă rețea de cabinete de planificare familială (în total 47) și Centrul Național Științifico - Practic de Sănătate a Reproducerii, Genetică Medicală și Planificare Familială. Asistența medicală în aceste cabinete este acordată de medicii obstetricieni-ginecologi cu o pregătire specială;
- Accesul geografic deplin, asigurat prin amplasarea cabinetelor de planificare familială în toate raioanele și sectoarele municipale ale republicii;
- Accesul financiar parțial, unde consilierile sunt acordate gratuit, contraceptivele eliberate doar parțial gratuite și avortul la cerere efectuat contra plată;
- Adresabilitatea sub nivelul posibilităților serviciului și necesităților populației condiționată de nivelul jos de informare sanitară a societății.

Informare, educare și comunicare

La acest capitol, în Republica Moldova deja există o bogată experiență care ar putea fi cu succes dezvoltată și promovată și pe viitor.

Printre măsurile realizate în acest plan în ultimii ani sunt de menționat:

- Pregătirea cu suportul organizațiilor internaționale a formatorilor naționali în planificarea familială;
- Petrecerea companiilor periodice de informare, educare și comunicare prin intermediul mas-media (emisiuni radio-televizate, săptămâna "Planificării Familiei", lunarul municipal "Pro - Sănătate");
- Organizarea și petrecerea la nivel republican cu participarea experților locali și internaționali a numeroaselor seminare cu tematica "Planificarea familială și contracepția" pentru medicii obstetricieni-ginecologi, de familie, moașe și asistente medicale;
- Instruirea în domeniul planificării familiei a psihologilor și cadrelor didactice din instituțiile superioare de învățământ;
- Elaborarea și editarea cu suportul organizațiilor internaționale a materialelor informative pentru lucrătorii medicali: "Ghid al serviciilor de planificare familială"; "Планирование семьи и репродуктивное здоровье"; "Manual de Planificare familială"; "Planificarea familială";
- Editarea și distribuirea în rândul populației a broșurilor și posterelor pe tematică respectivă.

Cercetare

În plan național au fost efectuate doar două studii care reflectă situația în domeniul sănătății reproducerii și planificării familiale:

- Studiul sănătății reproducerii Republica Moldova, 1997 (*MS RM, ICȘOSMC, DSSM, Asociația de Planificare a Familiei RM, CCD Atlanta, UNICEF*);
- Studiu de indicatori multipli (*MICS*), 2000 (*UNICEF, Guvernul RM, CNȘPMP*).

Monitorizare și evaluare

În republică nu există un sistem integral de monitorizare și evaluare a indicatorilor de proces, de impact și de rezultat în domeniul planificării familiale. Actualmente, pot fi menționați unii

indicatori de impact care doar parțial permit evaluarea situației în planificarea familială, cum ar fi:

- Rata fertilității;
- Rata nașterilor;
- Natalitatea;
- Rata de utilizare a unei metode de contracepție;
- Rata avorturilor (la 1000 de născuți vii);
- Incidența sifilisului;
- Incidența HIV/SIDA.

Date statistice

În raportul statistic despre contracepție este inclusă informația numai despre utilizarea dispozitivelor intrauterine, contraceptivelor hormonale combinate și sterilizării chirurgicale voluntare. Nu există date statistice oficiale despre utilizarea altor metode, cum ar fi prezervativul, spermicidele, calendarul, coitus intreruptus, etc.

Analiza utilizării metodelor de contracepție pe parcursul anilor 1990-2003 relevă o ameliorare lentă a accesului la contracepție (pentru dispozitivele intrauterine, contraceptivele orale combinate și sterilizarea chirurgicală): de la 18,8% în 1990 până 31,8% în anul 2003. Rata utilizării contraceptivelor orale combinate a crescut de la 1,4 în 1990 până la 6,3 în 2003. Prevalența contraceptivă în Republica Moldova e de 73,5%, inclusiv a utilizării metodelor moderne de contracepție - 41,8%.

Conform datelor Studiului Sănătății Reprodusei în Republica Moldova efectuat în a.1997 pe un eșantion de 4023 de femei în vârstă reproducției, utilizarea metodelor de contracepție constituia 73,7%, inclusiv a metodelor moderne – 50,0%.

Necesitățile ne satisfăcute ale contracepției moderne au fost estimate la 29,0%. Din numărul total de femei în vârstă fertilă - 38, 4% utilizau dispozitive intrauterine, 5,9% - prezervative, 3,4% – ligatura trompelor, 2,1% – contraceptive orale combinate, 21,6% - coitus intreruptus, 2,0% - metoda calendarului. În ansamblu rata contracepției eficiente a constituit numai 46,4%. În același timp 26,3% femei nu utilizau nici o metodă de contracepție.

Așadar, printre particularitățile specifice ale planificării familiale în Republica Moldova pot fi menționate, utilizarea insuficientă a metodelor moderne de contracepție, cum ar fi contraceptivele orale combinate și sterilizarea chirurgicală., concomitent cu utilizarea exagerată a dispozitivelor intrauterine dacă e să ținem cont de incidența actuală înaltă prin infecțiile cu transmisie sexuală, anemiile cu deficit de fer și hipermenoree la femeile din Republica Moldova.

Realizări

Restructurarea și reformele sistemului de sănătate promovate și realizate de Ministerul Sănătății în ultimii ani au contribuit în mod decisiv la:

- Organizarea în a.1994 a cabinetelor de planificare familială (în total 47) în fiecare raion și sector municipal ale republicii;
- Instruirea întreg personalului cabinetelor de planificare familială în cadrul numeroaselor seminare și traininguri;
- Deschiderea a 3 centre de sănătate a femeilor;
 - în Municipiul Chișinău „Dalila”;
 - la nordul Republicii, în raionul Drochia „Ana”;
 - la sudul Republicii, în raionul Cahul, „Virginia”.

- Eșalonarea în a.1998 a asistenței medicale în planificarea familială în 3 nivele;
 - nivelul I - medicul de familie;
 - nivelul II - cabinetele de planificare familială raionale și municipale;
 - nivelul III - Centrul Național Științifico - Practic de Sănătate a Reproducerii, Genetică Medicală și Planificare Familială;
- Crearea în a.2003 a Centrului Național Științifico - Practic de Sănătate a Reproducerii, Genetică Medicală și Planificare Familială.

Instruirea furnizorilor de servicii

Cu suportul organizațiilor internaționale, în ultimii ani au fost organizate și cu succes petrecute un șir întreg de seminare de instruire a personalului medical.

S-au pregătit formatorii naționali în planificarea familială; editat materiale didactice pentru personalul medical.

Cu toate acestea până în prezent instruirea personalului medical în planificarea familială și sănătatea reproducerii în cadrul pregătirii postuniversitare se efectuează fragmentar, nu există un program integru de instruire universitară și postuniversitară a medicilor de familie, medicilor obstetricieni-ginecologi, moașelor și asistentelor medicale.

Problemele rămase nesoluționate

- Cadrul normativ referitor la sănătatea reproducerii și planificarea familială este restrâns.
- Lipsa programului integru de instruire universitară și post-universitară a medicilor de familie și medicilor obstetricieni-ginecologi în sănătatea reproducerii și planificarea familială.
- Dotarea insuficientă a mai bine de 40,0% din cabinetele de planificare familială raionale.
- Nivelul scăzut de cunoștințe și informare al populației referitor la contracepție și prevenirea infecțiilor cu transmisie sexuală.
- Nivelul jos de utilizare a contraceptivelor orale combinate, îndeosebi în mediul rural.
- Utilizarea neargumentat și nejustificat de frecventă a dispozitivelor intrauterine pe fondalul nivelului înalt de răspândire a infecțiilor aparatului uro - genital.
- Inexistența sterilizării chirurgicale masculine și efectuarea celei feminine într-un număr extrem de mic.
- Antrenarea insuficientă a medicilor de familie în consilierea populației privind alegerea celei mai optimale metode de contracepție, cât și nevalorificarea potențialului asistentelor medicale în acordarea serviciilor de planificare familială.
- Nivelul înalt al avorturilor la cerere -361,2 la 1000 de nașcuți vii.
- Rata sporită a sarcinilor nedorite - 60,0%.
- Lipsa tendinței evidente de descreștere a incidenței infecțiilor cu transmisie sexuală (HIV/SIDA, sifilis, gonoree, etc.).

4.2. Maternitate fără risc

Cadrul legislativ și normative

Principiile de bază ale maternității fără risc sunt garantate de:

- Legea ocrotirii sănătății din 28.03.1995, Nr.411-XIII;

- Programul Național de ameliorare a asistenței medicale perinatale pentru anii 1997-2002, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova din 18.12.1997, Nr.1171;
- Programul de promovare a serviciilor perinatale de calitate pentru anii 2003-2007, aprobat prin ordinul Ministerului Sănătății din 18.06.2003, Nr.185 și Hotărârea Colegiului Ministerului Sănătății din 15.04.2003, proces verbal Nr. 4;
- Programul Unic de asigurare obligatorie de asistență medicală pentru anul 2004, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova din 15.12.2003, Nr.1515;
- Statutul medicului perinatolog.

Accesibilitatea și calitatea serviciilor

Implementarea Programului Național de ameliorare a asistenței medicale perinatale pentru anii 1997-2002 asigură integral accesul medical și geografic al populației la asistența medicală perinatală eșalonată în trei nivele: nivelul I - 25 maternități raionale; nivelul II - centrele perinatologice regionale și nivelul III - Institutul de Cercetări Științifice în Domeniul Ocrotirii Sănătății Mamei și Copilului.

Programul Unic de asigurare obligatorie de asistență medicală pentru anul 2004 garantează accesul financiar al populației la serviciile medicale perinatale.

Cercetare

Starea reală a asistenței medicale perinatale a fost constatată în baza Studiilor de evaluare a Programului Național de ameliorare a asistenței medicale perinatale efectuate în anii 2000, 2001 și 2002. În a.2003 a fost efectuat Studiul de evaluare a 10 maternități.

Monitorizare și evaluare

În scopul asigurării monitorizării și evaluării obiective a asistenței medicale perinatale pe parcursul ultimilor trei ani substanțial au fost revizuite și modificate formularele de evidență medicală primară și rapoartele statistice cu crearea în a.2003 a sistemului managerial informațional de perinatologie.

Datele statistice

Republica Moldova, la compartimentul mortalitatea maternă, conform criteriilor OMS, în ultimii cinci ani se situează în rândul țărilor cu o rată joasă, sub 30,0 cazuri la 100 mii nou-născuți. Astfel, mortalitatea maternă a înregistrat o evoluție de la 51,3 în anul 1992 până la 21,9 cazuri la 100 mii copii născuți vii în anul 2003. În ultimii 10 ani cauzele principale de deces matern sunt: complicațiile avortului - 30,3%; hemoragiile - 19,7%; complicațiile septice - 18,1% și preeclampsia-eclampsia - 11,2%. Majoritatea deceselor materne (58,3%) au avut loc la femei din mediul rural, fiecare a patra femeie (25,7%) a decedat la domiciliu.

Pe parcursul ultimilor 10 ani s-a redus și rata mortalității perinatale de la 15,2 în a.1992 până la 11,4 la 1000 de copii născuți vii și morți în a.2003. Cauzele principale ale mortalității perinatale după rang sunt: hipoxia intrauterină și asfixia obstetricală; anomaliile congenitale, deformațiile și anomaliile cromozomiale; infecțiile specifice perioadei perinatale; suferințele respiratorii ale nou-născuților și alte stări respiratorii și rupturile și hemoragiile intracraniene datorită traumatismului obstetrical.

Realizările principale

- Aprobarea Programului Național de ameliorare a asistenței medicale perinatale pentru anii 1997-2002, prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova din 18.12.1997, Nr.1171

și a Programului de promovare a serviciilor perinatale de calitate pentru anii 2003-2007, prin ordinul Ministerului Sănătății din 18.06.2003, Nr.185 și Hotărârea Colegiului Ministerului Sănătății din 15.04.2003, proces verbal Nr. 4, a definit politica Ministerului Sănătății în domeniul perinatologiei, reflectată plenar în Programul unic de asigurare obligatorie de asistență medicală pentru a.2004.

- Elaborarea și distribuirea Ghidurilor Naționale de perinatologie: A – „Principii de organizare și acordare a asistenței perinatale”; B - „Serviciul perinatal regionalizat: niveluri și conținut” și C – „Protocoale de îngrijire și tratament în obstetrică și neonatologie”.
- Inițierea parteneriatului durabil cu toate programele care vizează sănătatea mamei și copilului.
- Echiparea tuturor centrelor perinatale de nivelul II și III cu aparataj și instrumentariu medical performant.
- Fortificarea potențialului uman al serviciului de perinatologie.

Problemele rămase nesoluționate

- Rata înaltă a mortalității materne cauzată de complicațiile după avort.
- Rata sporită a mortalității perinatale printre copiii cu masa corpului la naștere mai mare de 2500g.
- Rata înaltă a mortalității perinatale cauzată de malformațiile congenitale, deformațiile și anomaliile cromozomiale.
- Contradicția dintre standardele de asistență medicală perinatală aprobate în cadrul asigurării obligatorii de asistență medicală și prevederile Ghidurilor Naționale de perinatologie.
- Necoresponderea principiilor de acreditare a instituțiilor medicale ale serviciului perinatal cerințelor OMS și criteriilor de calitate promovate prin Inițiativa Sarcină fără Risc.
- Lipsa institutului de asistenți sociali în îngrijirea perinatală.
- Tergiversarea restabilirii institutului de moașe în asistența medicală primară.
- Lipsa evaluării deprinderilor comportamentale ale populației la capitolul „Maternitate fără risc”.
- Ineficiența politicii naționale de interacțiune a serviciului medical cu familia și comunitatea în domeniul perinatologiei.
- Informarea și participarea insuficientă a comunității în soluționarea problemelor ce țin de sănătatea mamei și copilului.
- Implicarea slabă a familiei în îngrijirea preconcepțională, pre-, intra- și postnatală.
- Izolarea femeii și a familiei de la procesul de primire a deciziilor respective.

4.3. Sănătatea reproducerii și sexualității adolescenților și tinerilor

Cadru legislativ și normativ

Ocrotirea sănătății reproducerii și sexualității adolescenților și tinerilor este reglementată de:

- Legea privind drepturile copilului din 15.12.1994, Nr.338-XIII – *Capitolul II. Art.4. Dreptul la viață*
- Legea ocrotirii sănătății din 28.03.1995, Nr.411-XIII – *Art. 50. Asistența medicală pentru copii și adolescenți.*
- Legea cu privire la tineret din 11.02.1999, Nr.279-XIV. *Art. 10. Ocrotirea sănătății și dezvoltarea fizică., Art. 12 Susținerea tinerii familii.*

- Legea cu privire la ocrotirea sănătății reproducerii și planificarea familială din 24.05.2001, Nr.185-XV – Art. 8. *Dreptul minorilor la ocrotirea sănătății reproducerii și la educația sexuală.*
- Codul Penal:
 - *Cap. II. Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei, Art. 159 Provocarea ilegală a avortului;*
 - *Cap. IV. Infracțiuni privind viața sexuală, Art. 171. Violul, Art.174. Raportul sexual cu o persoană care nu a atins vârsta de 14 ani;*
 - *Cap. VII. Infracțiuni contra familiei și minorilor;*
 - *Cap. VIII. Infracțiuni contra sănătății publice și conviețuirii sociale. Art. 211. Transmiterea unei boli venerice, Art.212.Contaminarea cu maladia SIDA, Art.220.Proxenetismul.*
- Codul Familiei
 - Titlul II. Căsătoria:
 - *Cap. III. Condițiile și modalitatea de încheiere a căsătoriei, Art.14. Vârsta matrimonială;*
 - *Cap. X. Drepturile copiilor minori;*
 - *Cap. XI. Art.59. Drepturile părinților minori.*
- Programul național de asistență în planificarea familială și protejarea sănătății reproducerii în Republica Moldova pentru anii 1999-2003.
- Strategia pentru Tineret, 2004-2005 a Guvernului Republicii Moldova – Prioritatea A. Accesul tinerilor la servicii și informații. „Obiectivul: facilitarea accesului la informație și la servicii prietenoase tinerilor, precum și la timpul liber calitativ.”
- Ordinul Ministerului Sănătății: din 26.04.2004, Nr.123 „Cu privire la crearea Grupului de lucru pentru coordonarea procesului de extindere a serviciilor de sănătate prietenoase tinerilor”.

Accesibilitatea și calitatea serviciilor

Condiția de bază în asistența medicală tinerilor este accesului la servicii de sănătate calitative.

- Serviciul medical specializat de sănătate pentru tineri n-are un caracter definit.
- Serviciile medicale de sănătate a reproducerii și sexualității acordate de cabinetele de planificare familială existente în republică poartă un caracter formal.
- Accesul geografic este asigurat prin amplasarea cabinetelor de planificare familială în toate raioanele și sectoarele municipiilor republicii.
- Accesul financiar este parțial: consilieri gratuite; contraceptive parțial gratuite și avortul la cerere contra plată.
- Calitatea serviciilor - joasă.

Informare, educare și comunicare

La acest capitol există o experiență solidă, care poate fi dezvoltată și promovată și în continuare și include în sine:

- Predarea cursului opțional în pregătirea pentru viața de familie;
- Implementarea curiculei “Dezvoltarea deprinderilor de viață”;

- Petrecerea companiilor periodice de informare, educare și comunicare în mas-media;
- Realizarea companiilor sporadice extrașcolare de către organizațiile obștești;
- Petrecerea lecțiilor și seminarelor de către lucrătorii medicali ai serviciului de planificare familială.

Cercetare

Sănătatea reproducerii și sexualității adolescenților și tinerilor este reflectată doar fragmentar în:

- Studiul sănătății reproducerii Republica Moldova, a.1997 (MS RM, ICȘOSMC, DSSM, Asociația de Planificare a Familiei RM, CCD Atlanta, UNICEF);
- Studiul de indicatori multipli (MICS), a.2000 (UNICEF, Guvernul RM, CNȘPMP);
- Studiul cunoștințelor, atitudinilor și practicilor (KAP) tinerilor privitor la propria dezvoltare și sănătate, RM, a.2003, (MS, MI RM, CNȘPMP, Asociația Sănătate pentru Tineri, UNICEF);
- Lucrarea științifică “Aspectele medico-sociale ale sarcinii și nașterii la adolescente în Republica Moldova” (catedra Sănătatea Publică, FPM, USMF “N. Testemițanu”).

Monitorizare și evaluare

Actualmente sunt monitorizați și evaluați doar câțiva indicatori de impact:

- Rata nașterilor la adolescente (numărul nașterilor la 1000 de femei în vârsta de 15-19ani);
- Rata avorturilor la adolescente (numărul avorturilor la 1000 de femei în vârsta de 15-19 ani);
- Ponderea avorturilor la adolescente (numărul avorturilor la adolescente raportat la numărul total de avorturi);
- Incidența sifilisului și gonoreei la adolescenți

Datele statistice

Adolescenții și tinerii constituie o pătrime din populația republicii. Datele statistice existente referitor la sănătatea reproducerii și sexualității adolescenților și tineri scot în vileag un șir de probleme serioase care-și așteaptă soluționarea.

Problemele rămase nesoluționate

- Ponderea înaltă a avorturilor la adolescente.
- Rata înaltă a sarcinilor nedorite la adolescente.
- Incidența înaltă a infecțiilor cu transmisie sexuală (HIV/SIDA, sifilis, gonoree) la adolescenți și tineri.
- Nivelul scăzut al cunoștințelor tinerilor referitor la contracepție și prevenirea infecțiilor cu transmisie sexuală.
- Accesul extrem de redus al adolescenților și tinerilor la servicii medicale specializate, promovate conform principiilor de servicii de sănătate prietenoase tinerilor.
- Lipsa conceptului național despre clinică prietenoasă tinerilor.
- Lipsa standardelor de calitate și protocoalelor de îngrijire în sănătatea reproducerii și sexualității tinerilor.
- Imperfecțiunea cadrului normativ referitor la sănătatea reproducerii și sexualității adolescenților și tinerilor.

4.4 Infecțiile tractului reproductiv

Cadrul legislativ și normativele

Prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova din 18.06.2001, Nr.482 a fost aprobat Programul Național de profilaxie și combatere a infecției cu HIV/SIDA și a infecțiilor cu transmisie sexuală pentru anii 2001-2005, una din prevederile de bază ale căruia este elaborarea principiilor naționale de prevenire a transmiterii infecției cu HIV/SIDA de la mamă la făt, inclusiv accesul femeilor gravide HIV pozitive și nou-născuților de la mamele infectate cu HIV/SIDA la terapia antiretrovirală.

A fost elaborat, și prin ordinul Ministerului Sănătății din 01.04.2004, Nr.100 aprobat Ghidul „Infecția HIV și SIDA cu transmitere materno - fetală”, cu referirea unităților teritorial-administrative către centrele zonale de primire a nașterilor la gravidele HIV pozitive.

Accesibilitatea și calitatea serviciilor

Adolescenții și tinerii din republică au acces nelimitat la cabinetele de examinare, testare și tratament a infecțiilor cu transmisie sexuală care funcționează în toate raioanele și orașele republicii.

În scopul asigurării, conform protocoalelor OMS, a condițiilor optime de diagnostic, supraveghere și tratament gratuit cu preparate antiretrovirale, în cadrul Dispensarului Dermatolog - Venerologic Republican a fost creată secția specializată pentru persoanele cu infecția HIV/SIDA, cu o capacitate de 35 paturi, inclusiv 5 pentru copii.

Informare, educare și comunicare

Printre măsurile realizate în acest plan pot fi menționate:

- Editarea, cu suportul organizațiilor internaționale, și distribuirea în rândul populației a materialelor ce țin de prevenirea răspândirii infecțiilor cu transmisie sexuală;
- Difuzarea emisiunilor radio-televizate;
- Susținerea seminarelor cu medicii de familie, obstetricieni-ginecologi, moașe, asistente medicale și organizațiile de tineret.

Cercetare

Problema cunoștințelor, atitudinilor și comportamentului femeilor în vârstă de 15-49 ani, la capitolul infecțiilor cu transmisie sexuală a fost abordată parțial în Studiul sănătății reproducerii Republica Moldova, a.1997.

Monitorizare și evaluare

În conformitate cu dările de seamă aprobate de Ministerul Sănătății în republică se monitorizează incidența cu sifilis, gonoree, HIV/SIDA la bărbați, femei, gravide și tineri.

Date statistice

În perioada anilor 1987-2003 au fost depistate 1945 persoane infectate cu HIV, din ei 1892 - cetățeni ai Republicii Moldova, inclusiv bărbați - 1355 (71,6%) și femei - 537 (28,4%). Din numărul celor infectați au dezvoltat maladia SIDA 103 persoane, dintre care 70 au decedat. În

anul 2003 incidența și prevalența cu infecția HIV/SIDA a constituit 6,0 și 44,7 respectiv cazuri la 100 mii de locuitori.

Infecția HIV/SIDA afectează îndeosebi persoane tinere, preponderent utilizatoare de droguri intravenos. Concomitent se atestă și o creștere a riscului răspândirii infecției HIV/SIDA pe cale sexuală, condiționată de nivelul sporit al infecțiilor cu transmisie sexuală în rândul tinerilor. Frecvența cazurilor de sifilis la ei în perioada anilor 1990-2001 s-a majorat de 5 ori. În consecință riscul transmiterii infecției HIV de la mamă la făt a sporit cu mult. În așa fel, în acești ani au fost depistate 78 femei gravide HIV pozitive, inclusiv 12 femei infectate în a.2003. La 10 copii născuți de la mame HIV pozitive, inclusiv la 4 copii născuți în a.2003 a fost depistată infecția HIV cu confirmarea infectării perinatale.

Realizările principale

- Adoptarea de către Guvernul republicii Moldova a politicii în domeniul prevenirii infecțiilor cu transmisie sexuală.
- Elaborarea și aprobarea ghidului „Infecția HIV și SIDA cu transmitere materno - fetală.
- Accesul femeilor gravide HIV pozitive și nou-născuților lor, la tratamentul antiretroviral gratuit.

Problemele rămase nesoluționate

- Imperfecțiunea cadrului normativ referitor la modul de supraveghere a gravidelor HIV infectate, la nivel de orașe.
- Tergiversarea abordării sindromale OMS a diagnosticului și tratamentului infecțiilor cu transmisie sexuală
- Caracterul fragmentar și implicarea insuficientă a mas-media în activitatea de informare, educare și comunicare a populației reproductiv active în problema infecțiilor cu transmisie sexuală.
- Antrenarea insuficientă a cabinetelor de planificare familială în acordarea serviciilor medicale de consiliere și tratament a infecțiilor cu transmisie sexuală.
- Lipsa unor studii actuale în domeniul infecțiilor cu transmisie sexuală la persoanele de vârsta reproductivă activă.

4.5 Avortul

Cadru legislativ și normativ

În Republica Moldova avortul este legiferat și reglementat de:

- Ordinul Ministerului Sănătății din 03.08.1994, Nr.152 „Despre unele măsuri de ocrotire a sănătății femeii, micșorarea numărului de avorturi în republică;”
- Legea ocrotirii sănătății din 28.03.1995, Nr.411-XIII:

- Art.32. Întreruperea voluntară a cursului sarcinii;

- Codul Penal

- Cap. II: - Art. 159. Provocarea ilegală a avortului;

- Ordinul Ministerului Sănătății din 07.04.2004, Nr.103 .”Cu privire la aplicarea și implementarea metodei aspirația vacuum manuală în Republica Moldova”.

Accesibilitatea și calitatea serviciilor

Conform reglementărilor Ministerului Sănătății efectuarea avortului este permisă doar medicilor obstetricieni-ginecologi în condițiile secțiilor obstetrico-ginecologice ale instituțiilor medicale raionale, municipale și republicane, care pe deplin asigură atât accesul medical cât și geografic al femeilor la avort.

În plan financiar avortul la cerere în republică pretutindeni se efectuează contra plată.

Efectuarea majorității covârșitoare (65,0%) a avorturilor prin chiuretare este una din cauza principală a calității joase a serviciilor medicale de întrerupere a sarcinii și respectiv al riscului sporit de complicații după avort.

Informare, educare, comunicare

Printre măsurile realizate în acest plan în ultimii ani, sunt de menționat:

- Pregătirea cu suportul organizațiilor internaționale a formatorilor naționali în problema asigurării avortului fără pericol;
- Petrecerea prin intermediul mas-media a companiilor periodice de informare, educare și comunicare despre dauna avortului;
- Organizarea și petrecerea la nivel republican cu participarea experților locali și internaționali a seminarelor cu tematica „Avort fără pericol” pentru medicii obstetricieni-ginecologi;
- Elaborarea și editarea cu suportul organizațiilor internaționale a Ghidului clinic „Întreruperea sarcinii în primul trimestru prin aspirația vacuum manuală (AVM)”.
- Editarea și distribuirea în rândul populației a broșurilor și posterelor pe tematică respectivă.

Cercetare

În plan de cercetare avortul și-a găsit reflectarea doar parțial în Studiul sănătății reproducerii Republica Moldova, 1997 (MS RM, ICȘOSMC, DSSM, Asociația de Planificare a Familiei RM, CCD Atlanta, UNICEF).

Monitorizare și evaluare.

Se efectuează doar în baza raportului statistic trimestrial și anual Nr.13.

Datele statistice.

Datele statistice denotă o reducere vădită (de 4 ori) a numărului și ratei avorturilor în a.2003 față de a.1992. Rata avorturilor este de 19,2 la 1000 de femei în vârstă de 15-49 ani sau 441,0 la 1000 de nou-născuți vii. Conform datelor Studiului sănătății reproducerii Republica Moldova, 1997 frecvența complicațiilor după avort constituie 16,0%, inclusiv 11,0% - imediate și 5,0% - ulterioare.

Ponderele complicațiilor după avort în structura mortalității materne pe parcursul anilor 1992-2003 constituie 30,3%. Din 8 cazuri de mortalitate maternă (21,9 la 100 mii de nou-născuți vii) înregistrate în anul 2003, 3 (37,5%) au avut loc din cauza complicațiilor după avort.

Realizările principale

- Adoptarea cadrului legislativ cu privire la avort.
- Reducerea constantă a numărului și ratei avorturilor pe parcursul ultimului deceniu.

- Instruirea specialiștilor în utilizarea vacuum-aspirației manuale.
- Elaborarea și publicarea Ghidului clinic „Înteruperea sarcinii în primul trimestru prin aspirația vacuum manuală (AVM)”.
- Efectuarea studiului de evaluare a acceptabilității avortului medicamentos.

Problemele rămase nesoluționate

- Lipsa standardelor și protocoalelor naționale de îngrijire în avort.
- Existența practicii de întrerupere ilegală a sarcinii, în condiții riscante, fără evidența statistică.
- Integrarea insuficientă a serviciului de întrerupere a sarcinii cu serviciul de planificare familială.
- Practicarea insuficientă a consilierii contraceptive după avort.
- Ponderea mare (10,6%) a avortului la adolescente în numărul total de avorturi.
- Frecvența sporită (16,0%) a complicațiilor după avort.
- Mortalitatea maternă înaltă (8,2 la 100 mii nou născuți vii) din cauza complicațiilor după avort.
- Dezvoltarea slabă a sistemului de monitorizare, evaluare și audit a serviciului de întrerupere a sarcinii.
- Lipsa unei evaluări strategice a serviciului de întrerupere a sarcinii.

4.6 Prevenirea și managementul infertilității

Cadrul legislativ și normativ

Actele legislative și normative care confirmă dreptul la reproducere, sunt:

- Legea ocrotirii sănătății din 28.03,1995 Nr.411-XIII, Art.33. Fecundarea artificială și implantarea embrionului.
- Legea cu privire la ocrotirea sănătății reproducerii și planificarea familială din 24.05.2001, Nr.185-XV,

Cap. II:

- Art.10. Dreptul la însămânțare artificială și fecundare in vitro.

- Codul Penal

Cap. II:

- Art.160. *Efectuarea ilegală a sterilizării chirurgicale;*

- Art.161. *Efectuarea fecundării artificiale sau a implantării embrionului fără consimțământul pacientei.*

Codul Familiei, TITLUL I, Cap.2:

- Art.5. *Egalitatea în relațiile familiale;*

- Art.6. *Realizarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor familiale;*

- Art.7. *Ocrotirea drepturilor familiale.*

- Programul Național de asistență în planificarea familială și protejarea sănătății reproducerii în Republica Moldova pentru anii 1999-2003.

- Ordinul Ministerului Sănătății din 05.07.2004, Nr.202 „Cu privire la serviciile medicale de reproducere umană asistată”.

Accesibilitatea și calitatea serviciilor

Prevederile actelor normative ale Ministerului Sănătății asigură:

- Accesul geografic la serviciile moderne de diagnostic și tratament al infertilității;
- Accesul medical în consilierea, investigarea și tratament cuplului infertil la nivelul: I - medicul de familie; II cabinetele de planificare familială și III - Centrul Național Științifico-Practic de Sănătate a Reproducerii, Genetică Medicală și Planificare Familială.

În absoluta majoritate serviciile medicale în domeniul infertilității sunt prestate contra plată.

Informare, educare și comunicare

La acest capitol au fost:

- Editate materiale informative pentru medicii obstetricieni-ginecologi și medicii de familie;
- Organizate seminare republicane și locale cu instruirea în acest domeniu a personalului medical al cabinetelor de planificare familială și a medicilor de familie.

Cercetare

În plan național au fost efectuate doar studii științifice tangențiale problemei în cauză:

- Morbiditatea ginecologică în Republica Moldova și măsurile de ameliorare a ei.
- Reabilitarea pacientelor după corecția endoscopică a sterilității tubar-peritoneale;
- Contribuții la terapia salpingooforitelor cronice, recidivante prin aplicarea locală a autolimfocitelor;
- Aspectele imunobiologice ale lichidului peritoneal la femeile cu sterilitate tubo-peritoneală.

Monitorizare și evaluare

Nu există indicatori statistici de monitorizare și evaluare a infertilității la nivel populațional.

Datele statistice

Date statistice oficiale ale infertilității nu există. Conform datelor estimative, ale examenelor selective, circa 15,0% din cuplurile republicii suferă de infertilitate.

Realizările principale

Printre cele mai importante realizări în domeniu pot fi enumerate:

- Elaborarea și aprobarea cadrului legislativ ce reglementează asistența medicală în caz de infertilitate;
- Eșalonarea asistenței medicale în domeniul infertilității;
- Editate materialelor informative pentru personalul medical antrenat în prestarea acestor servicii medicale.;

- Instruirea medicilor specialiști în domeniu.

Problemele rămase nesoluționate

În mod deosebit este necesar de remarcat, că:

- Cadrul normativ existent nu corespunde necesităților și posibilităților reale;
- Nu există standarde naționale în conduita cuplurilor suferinde de infertilitate și prematuritate;
- Capacitățile instituționale nu corespund posibilităților metodologice existente;
- Nu există sistemul managerial informațional de sănătate în domeniu.;
- Nivelul de informare, educare și motivare al populației în problemele infertilității este scăzut.

4.7. Violența domestică și abuzul sexual

Cadrul legislativ și normativ

Printre actele legislative și normative care consfințesc drepturile și libertățile omului (inclusiv și în cadrul familiei) și prevăd mecanismele de apărare a lor, pot fi menționate:

- Constituția Republicii Moldova;
- Codul familiei;
- Codul civil;
- Codul penal;
- Codul contravențiilor administrative;
- Planul Național de Promovare a egalității între genurile umane în Republica Moldova pentru anii 2003-2005, aprobat de Guvernul Republicii Moldova;
- Planul Național de Acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2004-2008, aprobat de Parlamentul Republicii Moldova.

Accesibilitatea și calitatea serviciilor

- Necesitățile medicale ale victimelor violenței domestice sunt acoperite gratuit, de instituțiile medicale de profil din republică, în măsura prevăzută de Programul Unic de asigurare obligatorie de asistență medicală pentru anul 2004, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova din 15.12.2003, Nr.1515.
- La fel, necesitățile victimelor violenței domestice și a membrilor familiilor lor sunt acoperite gratuit și de două centre de criză pentru femeile maltratate din mm. Chișinău și Bălți.
- Servicii gratuite de asistență multedisciplinară (socială, psihologică, medicală și juridică), copiilor abuzați și neglijați, oferă Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii, care activează în cadrul proiectului „Centrul de asistență psiho-socială copilului și familiei - AMICUL” organizat de Direcția municipală pentru protecția drepturilor copilului în parteneriat cu UNICEF;
- Activități de consiliere, educare și informare a copiilor și părinților realizează Centrul de reabilitare a copiilor al Direcției de Educației, Tineret și Sport a mun. Chișinău;
- Servicii de consiliere familială sunt oferite și de Clinica de consiliere psihologică a ULIM.

Informare, educare, comunicare

În ultimii ani organizațiile și instituțiile statale în colaborare cu asociațiile obștești și organismele internaționale au organizat diverse acțiuni de informare și educare a populației în violenței domestice:

- Campania informațională anuală „16 zile de combatere a violenței asupra femeii”;
- Campania informațională (2001-2002) „Viață fără violență”;
- Program de prevenire a abuzului contra copiilor;
- Programul educativ de prevenire a abuzului față de copii;
- Editarea trimestrială a buletinului informativ IMPACT;
- Campania de comunicare „Oare și animalele își bat puii?”;
- Campania regională de comunicare „Să nu excludem nici un copil”;
- Programul educațional de prevenire a violenței între genuri prin educația gender;
- Predarea cursurilor opționale în școli: „Educație pentru sănătate”; „Educație pentru viața de familie”; „Educație pentru formarea deprinderilor de viață”.

Cercetare

În problema violenței domestice au fost realizate următoarele cercetări:

- Studiul UNIFEM (Fondul Națiunilor Unite pentru Femei), 2001-2002 „Atitudinea femeilor și bărbaților vizavi de violența domestică și hărțuirea sexuală la locul de muncă”;
- Microstudiul referitor la abuzul copiilor în Moldova 1999-2000;

Monitorizare și evaluare

La nivel național monitorizarea și evaluarea violenței domestice este efectuată de Comisia guvernamentală pentru problemele femeilor și organizațiile obștești.

Datele statistice

Statistica oficială este ținută de Ministerului Afacerilor Interne, și include doar omorurile și cazurile de leziuni grave ale integrității corporale. Pe când majoritatea cazurilor de violență domestică (psihologică, economică și sexuală), de obicei rămân neînregistrate.

Victime ale violenței în familie sunt femeile de toate vârstele, reprezentante ale tuturor păturilor social-economice și nivelurilor de studii. Principiile morale tradiționale și protecția limitată a femeilor agresate, le impun pe o mare parte din ele să sufere în singurătate și să tolereze violența. În consecință în 2001 din cauza relațiilor agresive din familie, au decedat 28 femei și 6 bărbați. Din numărul total al omorurilor săvârșite în anul 2002, 19,6% le-au constituit omorurile în familie. Pe parcursul anului 2003 pe teritoriul republicii au fost săvârșite 61 de crime în sfera relațiilor familiale, inclusiv 28 omoruri și 33 cazuri de vătămări intenționate grave ale integrității corporale.

Astfel, statistica vizavi de fenomenul violenței domestice rămâne a fi o problemă și indicatori relevanți ai ei nu există.

În Republica Moldova nu există statistica oficială, adecvată a cazurilor de abuz și neglijare a copiilor.

Realizările principale

- Identificarea problemei la nivel guvernamental.

- Conștientizarea societății asupra problemei violenței sexuale și a consecințelor acesteia.
- Crearea bazei de informare și educare a populației în prevenirea violenței domestice.
- Inițierea serviciilor de consiliere a victimelor violenței domestice.
- Problemele rămase nesoluționate
- Cadru normativ incomplet în problema violenței domestice.
- Asigurarea slabă a protecției juridice și sociale a victimelor violenței domestice.
- Imperfecțiunea mecanismului de raportare statistică la capitalul violența domestică.
- Informarea, educarea și comunicarea insuficientă a populației în problema violenței domestice.
- Neglijarea necesității consilierii abuzatorilor.
- Toleranța socială a diferitelor forme de maltratare a copilului.
- Imperfecțiunea mecanismului de raportare de către anumite categorii profesionale (profesori, medici, asistenți sociali) a cazurilor de maltratare a copiilor.
- Inexistența în Codul de procedură civilă a prevederilor de reglementare a modalității de adresare și examinare în instanțele de judecată a cazurilor de agresare a copiilor și măsurilor de protecție a lor.
- Competența limitată a autorităților publice locale în contracararea, depistarea, examinarea și sancționarea cazurilor de abuz și neglijare a copilului.
- Lipsa instanțelor specializate de judecată și procuratură în supravegherea ocrotirii drepturilor legale ale minorilor.
- Inexistența evidenței stricte a cazurilor de abuz și neglijare a minorilor în cadrul sistemului național de statistică.

4.8. Traficul cu ființe umane

Cadrul legislativ și normativ

De menționat:

- Codul Penal;
- Legea cu privire la protecția de stat a părții vătămate, a martorului și a altor persoane care acordă ajutor în procesul penal, din 28.01.1998, Nr.1458-XIII;
- Legea cu privire la migrațiune din 15.01.2003, Nr.1518;
- Planul Național de acțiuni privind combaterea traficului cu ființe umane, aprobat prin Hotărârea Guvernului din 15.10.2001, Nr.1219.

Servicii pentru prevenire și reabilitare

Organismele internaționale susțin activ activitățile statului în combaterea traficului cu ființe umane, printre care sunt:

- Campaniile de informare a populației despre pericolul traficului cu ființe umane;
- Programele de asistență socială și reintegrare a victimelor traficului cu ființe umane;
- Asigurarea unui loc sigur pentru cazarea și reabilitarea minorilor, victime ale traficului cu ființe umane;
- Programul de pregătire pentru viață, destinat copiilor instituționalizați;
- Crearea liniei fierbinți pentru informare și consiliere;
- Programul „Migrant” pentru acordarea suportului financiar potențialelor victime ale traficului.

Cercetare

Monitorizare și evaluare

La nivel național monitorizarea și evaluarea traficului cu ființe umane sunt efectuate de Comitetul Național pentru Combaterea traficului cu ființe umane și asociațiile obștești respective.

Datele statistice

Despre proporțiile fenomenului traficului cu ființe umane în țară ne vorbesc și datele Raportului Centrului Regional de Informare al Pactului de Stabilitate din Europa de Sud Est, conform cărora din totalul victimelor traficului de femei identificate și asistate în Bosnia - Herzegovina și Macedonia, 48.0 și 44,0% respectiv sînt cetățene ale Republicii Moldova.

De menționat, că statistica vizavi de fenomenul traficului cu ființe umane rămâne a fi o problemă și indicatori relevanți. ai lui nu există.

Realizările principale

La acest capitol pot fi evidențiate:

- Revizuirea și îmbunătățirea cadrului legislativ;
- Conștientizarea societății asupra pericolului și consecințelor traficului cu ființe umane;
- Inițierea serviciilor de asistență și consiliere a victimelor traficului cu ființe umane.

Problemele rămase nesoluționate

Cele mai stringente sunt:

- Posibilitățile reduse de realizare a prevederilor actelor legislative și normative în domeniu;
- Lipsa Programului Național de asistență medico-socială a victimelor traficului cu ființe umane.
- Nivelul de viață scăzut (sărăcia) al persoanelor cu risc de a fi traficate;
- Lipsa sistemului național de referire a victimelor traficului cu ființe umane.

4.9. Cancerul genito-mamar

Cadrul legislativ și normativ

Combaterea cancerului organelor de reproducere la femei este reglementată de:

- Programul Național de combatere a cancerului pentru anii 1998-2003, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova din 25.12.1998, Nr.1269;
- Subprogramul de combatere a cancerului organelor de reproducere la femei, parte componentă a Programului Național de combatere a cancerului pentru anii 2002 – 2005;

Accesibilitatea și calitatea serviciilor

Este asigurat accesul deplin al tuturor femeilor la:

- Examenul medical primar al medicului de familie;
- Examenul medicului oncolog al spitalului raional central sau asociației medicale teritoriale;
- Examenul specialistului oncoginecolog sau oncomamolog al Institutului Oncologic.

Calitatea serviciilor de combatere a cancerului organelor de reproducere la femei la nivelul primar și secundar de asistență medicală este mult sub așteptări.

Informare, educare și comunicare

La acest capitol pot fi menționate:

- Organizarea și petrecerea anuală de către Institutul Oncologic a săptămânii „Anticancer”;
- Organizarea și petrecerea o dată la trei ani a telemeratonului “Anticancer”;
- Susținerea discursurilor prin intermediul mas-media referitor la starea reală a cancerului organelor de reproducere la femei;
- Editarea și distribuirea materialelor informative pentru femei.

Cercetare

În acest plan pot fi menționate lucrările științifice:

- Structura morbidității cu maladii oncologice ale organelor de reproducere la femei în Republica Moldova;
- Strategii de diminuare a morbidității, mortalității și invalidității prin cancer mamar în Republica Moldova;
- Rolul citologiei clinice în diagnosticul cancerului mamar în condiții de policlinică;
- Cancerul glandei mamare în Republica Moldova: Realizări și perspective.

Monitorizare și evaluare

Se efectuează conform formularelor de evidență medicală și rapoartelor statistice anuale în oncologie aprobate de Ministerul Sănătății.

Datele statistice

Pe parcursul ultimului deceniu se observă o micșorare cu 5-6 ani a vârstei bolnavelor depistate primar cu cancer genito-mamar. În perioada 1990 – 2003 a sporit atât incidența cancerului glandei mamare de la 33,5 până la 40,8 cazuri la 100 mii populație cât și mortalitatea din cauza lui de la 16,1 până la 24,0 respectiv. Deasemeni, și prevalența a înregistrat o creștere de la 223,4 până la 331,1 cazuri la 100 mii populație. Pe fondalul unei stabilizări a incidenței cancerului de col uterin în acești ani (15,0 cazuri la 100 mii populație), mortalitatea din cauza lui s-a majorat aproape de 1,5 ori, de la 7,0 până la 10,2 cazuri la 100 mii populație.

Realizările principale

- Adoptarea subprogramului de combatere a cancerului organelor de reproducere la femei, parte componentă a Programului Național de combatere a cancerului pentru anii 2002 – 2005;
- Eșalonarea asistenței medicale oncologice în trei nivele: I – medicul de familie; II – medicul oncolog al spitalului raional central, III – specialiștii Institutului Oncologic.

- Implementarea examenului profilactic și screeningului citologic al colului uterin și glandei mamare.

Problemele rămase nesoluționate

- Lipsa unui studiu național epidemiologic complex în domeniul cancerului organelor de reproducere la femei.
- Organizarea slabă a screeningului citologic al colului uterin și glandei mamare.
- Capacități și posibilități mult reduse ale serviciului citologic în teritoriile republicii.
- Lipsa evidenței de dispensar a patologiei colului uterin și glandei mamare anterior depistate.
- Pregătirea insuficientă a personalului medical din rețeaua asistenței medicale primare în depistarea stărilor precanceroase și cancerului colului uterin și glandei mamare

4.10. Sănătatea sexuală a persoanelor în vârstă

Cadrul legislativ și normativ

În acest plan poate fi menționată, doar:

- Legea ocrotirii sănătății din 28.03.1995, Nr.411-XIII.

Alte acte normative în domeniul sănătății sexuale a persoanelor în vârstă nu există.

Accesibilitatea și calitatea serviciilor

Persoanele în vârstă au acces la consultația gratuită a medicului de familie, a medicilor specialiști ai spitalelor centrale raionale, municipale și republicane. Calitatea consultațiilor însă lasă de dorit, dat fiind pregătirea inadecvată a acestor specialiști.

Informare, educare și comunicare

În ultimii 5 ani a fost elaborată recomandarea metodică „Aspecte medicale ale menopauzei” și respectiv instruiți medicii obstetricieni-ginecologi și de familie prin intermediul seminarelor zonale. Pentru femeile în vârstă a fost editată și distribuită broșura „Tinerețe, fericire, sănătate și după 45”.

Cercetare

În ultimii 10 ani cercetări în sănătatea sexuală a persoanelor în vârstă în R. Moldova nu s-au efectuat.

Monitorizare și evaluare

În țară, sănătatea sexuală a persoanelor în vârstă nu se monitorizează.

Datele statistice

Rapoarte statistice referitor la sănătatea sexuală a persoanelor în vârstă nu se întocmesc.

Realizările principale

Printre ele pot fi numărate:

- Elaborarea recomandării metodice „Aspecte medicale ale menopauzei”;
- Instruirea medicilor obstetricieni-ginecologi și de familie în domeniul sănătății sexuale a persoanelor în vârstă; prin intermediul seminarelor zonale;
- Editarea și distribuirea broșurii „Tinerețe, fericire, sănătate și după 45” pentru femeile în vârstă.

Problemele rămase nesoluționate

Cele mai actuale sunt:

- Nivelul jos de pregătire al specialiștilor de profil în sănătatea sexuală a persoanelor în vârstă;
- Gradul scăzut de informare, educare și comunicare al populației în vârstă referitor la sănătatea sexuală;
- Adresabilitatea și accesul redus al persoanelor în vârstă la serviciile de sănătate sexuală.

5. Principiile de baza

Elaborarea Strategiei Naționale în Sănătatea Reproduserii s-a efectuat în concordanță cu documentele OMS și ONU, cu recomandările și prevederile reuniunilor și conferințelor internaționale. Ca bază în elaborarea ei a fost Strategia Europeană Regională în Sănătatea Sexuală și a Reproduserii. Deasemeni a fost luată în considerație și experiența țărilor învecinate cu probleme similare: Ucraina, Rusia și România.

Principiile de bază în elaborarea Strategiei sunt:

- Sănătatea este dreptul fundamental al omului. Oricine are dreptul la cel mai înalt standard de sănătate fizică și mintală, inclusiv sănătate sexuală și a reproduserii;
- Asigurarea egalității șanselor femeilor și bărbaților la servicii de sănătate sexuală și a reproduserii;
- Alinierea cadrului legislativ și normativ în sănătatea sexuală și reproduserii standardelor și recomandărilor organismelor și instituțiilor internaționale;
- Integrarea serviciilor de sănătate a reproduserii în asistența medicală primară, pentru a le face cât mai accesibile populației;
- Dezvoltarea serviciilor medicale calitative în sănătatea reproduserii în corespundere cu cerințele științei contemporane;
- Respectarea valorilor etice și tradițiilor culturale ale populației, în conformitate cu drepturile umane universale;
- Promovarea și susținerea inițiativelor indivizilor, comunităților, organizațiilor guvernamentale și obștești în protejarea și menținerea celor mai înalte standarde de sănătate sexuală și a reproduserii;
- Coordonarea și integrarea Strategiei în sănătatea reproduserii cu toate strategiile și programele naționale în derulare.

Directiile strategice:

- Crearea mediului adecvat în acest domeniu prin advocacy, și mobilizare socială cu implicarea comunității, factorilor de decizie și furnizorilor de servicii;
- Promovarea comportamentului sexual sănătos;
- Ameliorarea relațiilor dintre furnizor și client cu utilizarea celor mai bune practici;
- Promovarea accesului la servicii medicale calitative în sănătatea reproduserii;
- Asigurarea posibilităților de instruire prin seminare și alte activități de sporire a capacităților;
- Colaborare cu organizații și instituții similare din țară și străinătate;
- Utilizarea practicilor bazate pe dovezi cu dezvoltarea cercetărilor și diseminarea informației.
- Scopul OMS în sănătatea reproduserii este asigurarea drepturilor populației la:
- Maturizare sexuală sănătoasă, în capacitate de a întreține relații sexuale echitabile, responsabile și plăcute;
- Atingerea-n siguranță a numărului dorit de copii;
- Evitarea bolilor și invalidității cauzate de sexualitate și reproducere;
- Protejarea contra violenței și altor practici primejdioase legate de sexualitate și reproducere.

6. Scop si obiective

Scopul principal:

Asigurarea drepturilor cetățenilor Republicii Moldova în realizarea funcției sexuale și de reproducere, pentru a:

- Ajunge la dezvoltarea și maturizare sexuală sănătoasă, în capacitatea să întrețină relații sexuale lipsite de riscuri;
- Avere numărul dorit de copii, în condiții de siguranță și sănătate;
- Evita bolile cauzate de sexualitate și reproducere;
- Beneficia de servicii medicale calitative în cazul dereglării funcției reproducerii și sexuale;
- Nu fi afectați și supuși violenței și altor practici abuzive, legate de sexualitate și reproducere.

Obiectivele generale:

- Susținerea cuplurilor și indivizilor în realizarea scopurilor reproducerii;
- Prevenirea sarcinilor nedorite sau cu risc sporit;
- Asigurarea efectuării legale și în condiții sigure a avortului;
- Reducerea morbidității și mortalității materne și perinatale;
- Prevenirea infecțiilor cu transmisie sexuală și a infecției cu HIV/SIDA;
- Ameliorarea sănătății sexuale și reproducerii a adolescenților și tinerilor;
- Prevenirea și managementul efectiv al infertilității;
- Protejarea contra violenței și altor practici abuzive legate de sexualitate și reproducere;
- Prestarea serviciilor medicale calitative, accesibile, acceptabile și convenabile în domeniul sănătății reproducerii tuturor celor care o doresc;
- Ameliorarea calității consultației, informației, educației și comunicării în problemele sexualității reproducerii.

6.1. Planificarea familială

Scop: Formarea atitudinii responsabile și sigure a populației referitor la comportamentul sexual, prevenirea sarcinilor nedorite sau cu risc sporit.

Obiective:

- Asigurarea condițiilor optime pentru realizarea funcției reproducerii a cuplurilor și indivizilor;
- Atingerea idealului – „Fiecare sarcină trebuie să fie dorită și planificată”;
- Reducerea rolului avortului ca metodă de reglare a natalității prin asigurarea cu opțiuni contraceptive moderne;
- Ridicarea nivelului de cunoștințe al populației privitor la avantajele și beneficiile planificării familiale;
- Creșterea accesibilității și adresabilității populației la servicii calificate de planificare familială și sănătate a reproducerii;
- Sporirea participării active și conștiente a femeilor, bărbaților și tinerilor în luarea informată a deciziilor referitor la opțiunile reproducerii.
- Optimizarea sistemului de monitorizare, evaluare și raportare în planificarea familială.

6.2. Maternitatea fără risc

Scop: Reducerea morbidității și mortalității materne, perinatale și neonatale în Republica Moldova prin ameliorarea calității și creșterea accesibilității la serviciile medicale.

Obiective

- Reducerea ratei:
 - mortalității materne sub 20,0 la 100 mii născuți vii;
 - mortalității perinatale sub 10,0 la 1000 născuți vii și morți;
 - mortalității neonatale precoce sub 5,0 la 1000 născuți vii;
 - morbidității neonatale precoce sub 200,0 la 1000 născuți vii
- Asigurarea accesului deplin și a echității sociale în îngrijirile perinatale.
- Formarea atitudinii și deprinderilor sănătoase ale populației în domeniul îngrijirilor perinatale.

6.3. Sănătatea reproducerii și sexualității adolescenților și tinerilor

Scop: Ameliorarea sănătății reproducerii și sexualității adolescenților și tinerilor.

Obiective:

- Informarea și educarea adolescenților și tinerilor în toate aspectele sexualității și reproducerii;
- Formarea deprinderilor de sănătate necesare abordării unui comportament responsabil și satisfăcător în viața adolescenților și tinerilor;
- Asigura accesului la serviciile de sănătate prietenoase adolescenților și tinerilor;
- Reducerea ratei sarcinilor, avortului și a incidenței infecțiilor cu transmisie sexuală printre adolescenți și tineri.

6.4 Infecțiile tractului reproductiv

Scop Prevenirea răspândirii infecțiilor cu transmisie sexuală și a infecției HIV în rândurile populației sexual active.

Obiective:

- Ameliorarea diagnosticului infecțiilor cu transmisie sexuală și infecției HIV/SIDA în clinicele de sănătate a reproducerii;
- Ameliorarea consultării și managementului pacienților suferinzi de infecții cu transmisie sexuală și infecția HIV/SIDA;
- Sporirea accesului populației la serviciile de profilaxie, diagnostic și tratament a infecțiilor cu transmisie sexuală și a infecției HIV/SIDA;
- Creșterea nivelului de informare și educare a populației referitor la posibilitățile și modalitățile diagnosticului infecțiilor cu transmisie sexuală și a infecției HIV/SIDA.

6.5. Avortul și serviciile de întrerupere a sarcinii

Scop: Reducerea utilizării avortului ca metodă de reglare a natalității și asigurarea efectuării lui, în caz de necesitate, în condiții sigure.

Obiective:

- Reducerea morbidității și mortalității din cauza complicațiilor după avort;
- Reducerea ratei totale a avortului și ratei avortului repetat;
- Ameliorarea calității serviciilor de întrerupere a sarcinii prin implementarea tehnologiilor cost-eficiente, recomandate de OMS și integrarea lor cu alte servicii de sănătate a reproducerii;
- Creșterea accesibilității populației la serviciile sigure de întrerupere a sarcinii;
- Abordarea strategică, propusă de OMS, a problemei ameliorării funcționării sistemului de întrerupere a sarcinii;
- Evaluarea strategică a serviciului de avort din republică.

6.6 Prevenirea și managementul infertilității

Scop: Asigurarea accesului deplin al populației la serviciile medicale calitative în infertilitate.

Obiective:

- Revizuirea cadrului normativ privitor la managementul infertilității;
- Elaborarea regulamentelor și standardelor naționale în conduita cuplurilor infertile;
- Fortificarea capacităților instituționale de diagnostic și tratament modern al cuplurilor infertile;
- Sporirea accesului la serviciile medicale specializate de diagnostic și tratament al infertilității;
- Efectuarea studiului științifico-practic aprofundat de evaluare a multiplelor aspecte ale infertilității în republică;
- Ridicarea nivelului de informare și educare a populației în domeniul prevenirii infertilității.

6.7. Prevenirea și managementul violenței domestice și abuzului sexual

Scop: Reducerea violenței domestice și abuzului sexual.

Obiective:

- Asigurarea cadrului legislativ și normativ adecvat prevenirii violenței domestice și abuzului sexual în republica;
- Organizarea serviciilor specifice adresate victimelor violenței domestice și abuzului sexual;
- Sporirea gradului de informare și educare a populației în domeniul violenței domestice și abuzului sexual;
- Instituirea serviciilor de asistență socială familiilor, care nu-și respectă adecvat responsabilitățile față de copii;
- Implementarea programelor de rehabilitare psihologică a copiilor, victime și martori ai violenței;
- Organizarea serviciilor de consiliere a abuzatorilor.

6.8. Prevenirea traficului cu ființe umane

Scop: Prevenirea și diminuarea traficului cu ființe umane.

Obiective:

- Asigurarea cadrului normativ adecvat combaterii traficului cu ființe umane și asistenței medico-sociale victimelor lui;
- Organizarea serviciilor specifice adresate victimelor traficului cu ființe umane;
- Ridicarea nivelului de informare și educare a populației în domeniul combaterii traficului cu ființe umane.

6.9. Depistarea precoce și managementul cancerului genito-mamar

Scop: Ameliorarea diagnosticului precoce și managementului cancerului genito-mamar.

Obiective:

- Perfecționarea cadrului normativ în domeniul diagnosticului precoce al cancerului de col uterin și mamar;
- Definitivarea elaborării și aprobarea Programului Național de Combatere a maladiilor oncologice pentru anii 2004-2008;
- Sporirea accesului populației la serviciile de diagnostic și profilaxie a cancerului genito-mamar;
- Efectuarea screeningului citologic pentru depistarea proceselor precanceroase și cancerului de col uterin;
- Instruirea furnizorilor de servicii medicale în depistarea precoce a cancerului de col uterin și mamar;
- Instruirea medicilor obstetricieni-ginecologi și moașelor din localitățile rurale în colectarea corectă a frotiurilor de pe colul uterin și din canalul cervical pentru investigația citologică;
- Elaborarea conceptului modern de informare și educare a populației în domeniul cancerului genito-mamar;
- Propagarea măsurilor de profilaxie primară și secundară a cancerului organelor de reproducere la femei prin intermediul mas-media;
- Editarea broșurilor și buchetelor cu privire la metodele de depistare precoce a cancerului de col uterin și mamar;
- Antrenarea păturilor largi ale societății în combaterea activă a cancerului de col uterin și mamar;

6.10. Sănătatea sexuală a persoanelor în vârstă

Scop: Ameliorarea sănătății sexuale a femeilor și bărbaților în vârstă.

Obiective:

- Sporirea accesului și adresabilității persoanelor în vârstă la serviciile de sănătate sexuală;
- Creșterea gradului de informare și educare a persoanelor în vârstă în domeniul sănătății sexuale.

7. Rezultatele asteptate

În ansamblu:

- Va fi definitivată perfecționarea cadrului normativ referitor la funcționarea serviciului de sănătate a reproducerii;
- Tematica planificării familiale va fi inclusă în programele de studii universitare și postuniversitare;
- În fiecare raion și municipiu al republicii vor fi organizate servicii calificate de sănătate a reproducerii;
- Regulamentele cu privire la acordarea asistenței medicale în planificarea familială vor fi adaptate cerințelor internaționale;
- Va fi elaborat sistemul managerial informațional în planificarea familială;
- Educația sexuală va fi implementată și în sistemului de învățământ;
- Va fi dezvoltat sistemul autohton de informare, educare și comunicare.
- Rata mortalității materne și infantile se va reduce cu 30,0%;
- Se va reduce rata sarcinii la adolescente;
- Va spori prevalența utilizării metodelor moderne de contracepție;
- Adolescenții și tinerii în majoritatea sa vor fi asigurați cu servicii de sănătate prietenoase;
- În cadrul asistenței medicale antenatale gravidelor le vor fi asigurate cel puțin șase vizite, inclusiv una în primul trimestru al sarcinii;
- Prevenirea și managementul infecțiilor cu transmisie sexuală și infecției cu HIV/SIDA, cancerului de col uterin și mamar, problemelor de sănătate sexuală a persoanelor în vârstă vor deveni părți integrantă ale sănătății reproducerii.

7.1 În planificarea familială

- Va spori prevalența utilizării metodelor moderne de contracepție.
- Consultarea în alegerea celei mai optimale metode de contracepție va deveni parte componentă a sistemului de asistență medicală primară.
- Va crește nivelul de informare și educare a populației în domeniul planificării familiale.
- Va spori adresabilitatea și accesul populației la serviciile de planificare familială.

7.2 În maternitatea fără risc

- Se va reduce rata:
 - mortalității materne sub 20,0 la 100 mii născuți vii;
 - mortalității perinatale sub 10,0 la 1000 născuți vii și morți;
 - mortalității neonatale precoce sub 5,0 la 1000 născuți vii;
 - morbidității neonatale precoce sub 200 la 1000.
- Va fi asigurat accesul echitabil al femeilor la îngrijirile perinatale indiferent de locul de trai și statutul social.
- Populația țintă va avea atitudini și deprinderi sănătoase de îngrijire perinatală.

7.3. În sănătatea reproducerii și sexualității la adolescenți și tineri

- Va crește nivelul de informare și educare a adolescenților și tinerilor în domeniul sexualității și sănătății reproducerii.
- Se va reduce:

- rata sarcinilor la adolescente cu 30,0%;
- incidența sifilisului la adolescenți cu 20,0%.

7.4. În prevenirea și managementul infecțiilor tractului reproductiv

- Va crește nivelul de informare și educare a populației în vârstă de reproducere referitor la infecțiile cu transmisie sexuală și infecția HIV/SIDA.
- Va spori gradul de participare a populației în vârstă de reproducere în primirea deciziilor vizavi de comportamentul de risc.
- Se va reduce frecvența transmiterii infecției HIV de la mamă la făt sub 1,0%.

7.5. În avort și serviciile de întrerupere a sarcinii

- Va crește nivelul de informare și educare a populației în problema avortului.
- Rata avortului nu va depăși 15,0 la 1000 de femei în vârstă fertilă.
- Se va reduce frecvența complicațiilor după avort.
- Va fi evitat decesul matern din cauza complicațiilor după avort.
- Mai bine de 70,0% din paciente vor părăsi instituția medicală după avort cu metoda de contracepție selectată.

7.6. În prevenirea și managementul infertilității

- Va crește adresabilitatea și accesul cuplurilor infertile la serviciile medicale calificate.
- Va crește nivelul de informare și educare a populației în vârstă de reproducere referitor la profilaxia infertilității.

7.7. În prevenirea și managementul violenței domestice și abuzului sexual

- Va crește nivelul de informare și educare a populației referitor la prevenirea violenței domestice și abuzului sexual.
- Se va reduce numărul cazurilor de violență domestică și abuz sexual.

7.8. În prevenirea traficului cu ființe umane

- Va crește nivelul de informare și educare a populației privitor la fenomenul traficului cu ființe umane și consecințele lui.
- Se va reduce numărul persoanelor traficate.

7.9. În depistarea precoce și managementul cancerului genito-mamar

- Nivelul de informare și educare a populației în problema combaterii cancerului genito-mamar va atinge standardele europene.
- Procentul depistării cancerului de col uterin în stadiul 0 va depăși 25,0 și în stadiile I-II – 45,0.

7.10 În sănătatea sexuală a persoanelor în vârstă

- Va crește nivelul de informare și educare a persoanelor în vârstă referitor la sănătatea sexuală.

8. Cadrul de implementare

Reforma sistemului de sănătate a reproducerii

- Dezvoltarea serviciilor de sănătate a reproducerii în fiecare raion și municipiu ale republicii.
- Integrarea serviciilor de sănătate a reproducerii în sistemul de asistență medicală primară.
- Organizarea serviciului integral de asistență în sănătatea reproducerii și planificarea familială.
- Instituirea mecanismului și criteriilor de referire a pacienților cu dereglări a funcției de reproducere.

Accesibilitatea și calitatea serviciilor

- Prestarea serviciilor de sănătate a reproducerii și în cadrul sistemului de asistență medicală primară.
- Sporirea capacităților cabinetelor de planificare familială și Centrului Național Științifico-Practic de Sănătate a Reproducerii, Genetică Medicală și Planificare Familială în consilierea, profilaxia, diagnosticul și managementul pacienților cu probleme sexuale și de reproducere.
- Elaborarea și implementarea ghidurilor instructiv - metodice și standardelor de asistență în sănătatea reproducerii.
- Instruirea furnizorilor de servicii medicale
- Elaborarea curiculei de studii universitare și postuniversitare în sănătatea reproducerii pentru medici de familie și medicii obstetricieni-ginecologi.
- Includerea tematicii sănătății reproducerii în programele de studiu universitar și post-universitar.
- Elaborarea ghidurilor instructiv-metodice, standardelor de cunoștințe și aptitudini practice pentru furnizorii de servicii în sănătatea reproducerii.
- Petrecerea seminarelor de instruire continuă a medicilor de familie, obstetricieni-ginecologi, dermatologo-venerologi și asistentelor medicale în sănătatea reproducerii.

Informare, educare și comunicare

- Crearea sistemului de educație pentru sănătate și viața de familie în cadrul instituțiilor de învățământ.
- Crearea sistemului de informare, educare și comunicare în sănătatea reproducerii pentru populația în vârstă de reproducere.

Egalitatea între sexe

- Asigurarea informației și accesului la serviciile de sănătate a reproducerii în egală măsură pentru bărbați și femei.

Cercetare, monitorizare și evaluare

- Adoptarea și promovarea definițiilor și clasificărilor acceptate pe plan internațional în sănătatea reproducerii.
- Crearea sistemului managerial informațional de sănătate a reproducerii.
- Promovarea managementului calității serviciilor de sănătate a reproducerii.
- Efectuarea studiului complex de evaluare a asistenței medicale în sănătatea reproducerii.
- Efectuarea studiilor periodice populaționale în sănătatea reproducerii.

8.1 Planificarea familială

Perfecționarea cadrului legislativ și normativ

- Dezvoltarea serviciilor de planificare familială în fiecare raion și municipiu ale republicii.
- Integrarea planificării familiale în serviciul de asistența medicală primară.

Accesibilitatea și calitatea serviciilor

- Ameliorarea accesului la serviciile de planificare familială prin integrarea consilierii contraceptive în activitatea medicilor de familie.
- Elaborarea standardelor de activitate pentru cabinetele de planificare a familiei.
- Integrarea serviciilor de planificare familială cu alte servicii de sănătate a reproducerii.
- Efectuarea consilierii după naștere și avort.
- Crearea centrelor zonale pentru sterilizarea chirurgicală voluntară.
- Asigurarea aprovizionării ritmice cu contraceptive de calitate și cost accesibile.

Instruirea furnizorilor de servicii medicale

- Includerea tematicii planificării familiale în programele de studiu universitar și post-universitar.
- Elaborarea ghidurilor instructiv–metodice și standardelor de cunoștințe și aptitudini practice pentru furnizorii de servicii în planificarea familială.
- Petrecerea seminarelor de educare continuă în planificarea familială, inclusiv și la locul de muncă, a medicilor de familie, obstetricieni-ginecologi, dermatologo-venerologi și asistentelor medicale.

Informare, educare și comunicare

- Promovarea educației contraceptive în licee, universități și alte instituții de învățământ.
- Organizarea sesiunilor de formare în educația pentru viața de familie pentru cadrele didactice și medicale din școli.
- Editarea și distribuirea materialelor informative în domeniul planificării familiale pentru populație.
- Antrenarea asociațiilor obștești și societății civile în lucrul educațional-informativ și comunicativ.
- Participarea mas-media în companiile informativ-educative.
- Antrenarea medicilor de familie în educația contraceptivă.
- Dezvoltarea conceptului de participare a bărbaților în planificarea familială.
- Orientarea companiilor educaționale spre soluționarea problemelor existente în planificarea familială.

Egalitatea între sexe

- Informarea femeilor și bărbaților despre dreptul la alegere în domeniul planificării familiale.
- Direcționarea educației școlare și extrașcolare în domeniul planificării familiale în egală măsură spre băieți și fete.
- Promovarea educației publice în sănătatea reproducerii, atât pentru femei, cât și pentru bărbați.
- Asigurarea disponibilității metodelor de contracepție pentru femei și pentru bărbați.

- Asigurarea relevanței și accesului la serviciile de planificare a familiei, în egală măsură, atât femeilor, cât și bărbaților.

Cercetare, monitorizare și evaluare

- Crearea sistemului managerial informațional în planificarea familială.
- Efectuarea studiului complex de evaluare a asistenței în planificarea familială.

8.2 Maternitatea fără risc

Perfecționarea cadrului legislativ și normativ

- Conformarea standardelor de asistență medicală perinatală aprobate în cadrul asigurării obligatorii de asistență medicală principiilor medicinei bazate pe dovezi și ghidurilor clinice în vigoare.
- Perfecționarea criteriilor de acreditare a instituțiilor medicale antrenate în acordarea asistenței medicale perinatale corespunzător principiilor inițiativei Sarcină fără Risc.
- Identificarea mecanismelor de protecție a păturilor social vulnerabile.

Accesibilitatea, utilizarea și calitatea serviciilor

- Promovarea conceptului: „Serviciile Perinatale - Prietenoase Familiei” – instrument al asigurării calității.
- Continuarea perfecționării sistemului de definiții și indicatori ai asistenței medicale perinatale și pregătirii continue a personalului implicat în colectarea și prelucrarea datelor.

Instruirea furnizorilor de servicii medicale

- Continuarea instruirii postuniversitare a personalului medical al serviciului perinatal în domeniile prioritare: principiile planificării serviciilor perinatale; managementul calității totale; medicina bazată pe dovezi; îngrijirile esențiale în obstetrică și neonatologie; prevenirea transmisiei infecției HIV/Sida de la mamă la făt.
- Restabilirea institutului de moașe în asistenta medicală primară.
- Identificarea necesităților de instruire a personalului medical al serviciului perinatal.

Capacitățile femeilor, familiilor și comunității

- Evaluarea nivelului cunoștințelor, deprinderilor comportamentale și satisfacției consumatorilor vizavi de serviciile perinatale.
- Elaborarea politicii naționale de interacțiune a familiei și comunității în domeniul perinatologiei.
- Dezvoltarea parteneriatului dintre serviciile perinatale și comunitate.
- Stabilirea mecanismelor de încurajare a participării active a mamelor și reprezentanților comunității în ameliorarea calității serviciilor perinatale.
- Fortificarea capacităților și deprinderilor de comunicare interpersonală și interculturală a personalului medical din sistemul ocrotirii sănătății mamei și copilului.

Egalitatea șanselor pentru femei și bărbați

- Antrenarea ambilor viitori părinți în îngrijirea preconcepțională, ante-, intra-, și post-natală.

- Planificarea și implementarea intervențiilor pentru identificarea și soluționarea problemei legate de violența în sarcină.

Cercetare, monitorizare și evaluare

- Finalizarea elaborării, adoptării și implementării Ghidului de indicatorii în asistența perinatală.
- Perfecționarea și completarea instrumentelor existente de evaluare a serviciilor perinatale.
- Efectuarea studiilor operaționale cu impact direct asupra mortalității și morbidității materne și perinatale.
- Stabilirea factorilor de risc în realizarea funcției de reproducere.

Interacțiunea cu alte programe de sănătate a reproducerii

- Asigurarea mecanismelor transparente de coordonare și raportare a eforturilor.
- Asigurarea fondurilor adecvate pentru realizarea programelor ce țin de sănătatea mamei și copilului prin menținerea priorității în planurile naționale de sănătate
- Coordonarea activităților de perfecționare cu integrarea lor în programele de instruire universitară și postuniversitară.
- Asigurarea corelării mesajelor educaționale promovate în cadrul diferitor programe cu mesajele Inițiativei „Sarcină fără risc”.

8.3 Sănătatea reproducerii și sexualității adolescenților și tinerilor

Perfecționarea cadrului legislativ și normativ

- Elaborarea conceptului național despre clinică prietenoasă tinerilor.
- Organizarea serviciilor de sănătate prietenoase tinerilor în fiecare raion și municipiu.
- Implementarea educației pentru viața de familie în programul de studiu liceal.

Accesibilitatea și calitatea serviciilor

- Asigurarea accesului adolescenților și tinerilor la serviciile calificate de planificare familială.
- Integrarea în cadrul serviciilor prietenoase tinerilor a activităților de profilaxie, consiliere, diagnostic, tratament, informare, educare și comunicare.
- Elaborarea standardelor de asistență în sănătatea reproducerii pentru adolescenți și tineri.

Instruirea furnizorilor de servicii medicale

- Elaborarea ghidurilor instructiv–metodice în domeniul sănătății reproducerii și sexualității adolescenților și tinerilor.
- Petrecerea seminarelor de instruire continuă a medicilor de familie, obstetricieni-ginecologi, dermatologo – venerologi și asistentelor medicale în domeniul sănătății reproducerii și sexualității adolescenților și tinerilor.

Informare, educare și comunicare

- Implementarea educației contraceptive în licee, universități și alte instituții de învățământ.
- Editarea și distribuirea materialelor informative pentru adolescenți și tineri.

- Antrenarea asociațiilor obștești și societății civile în activitatea educațional-informativă și comunicativă cu adolescenții tinerii.
- Participarea mas-media în companiile informativ-educative pentru adolescenți și tineri.
- Antrenarea medicilor de familie în educația contraceptivă a adolescenților și tinerilor.

Cercetare, monitorizare și evaluare

- Integrarea datelor privind sănătatea reproducerii și sexualității adolescenților și tinerilor în sistemul managerial informațional de sănătate a reproducerii.
- Efectuarea studiului de evaluare a necesităților adolescenților și tinerilor.
- Realizarea studiilor periodice în sănătatea reproducerii și sexualității adolescenților și tinerilor.

8.4 Prevenirea și managementul infecțiilor tractului reproductiv

Perfecționarea cadrului legislativ și normativ

- Implementarea diagnosticului și tratamentului infecțiilor cu transmisie sexuală și a infecției cu HIV/SIDA în cadrul serviciului de planificare familială.
- Conjugarea eforturilor serviciului de planificare familială și ale sistemului de asistență medicală primară în prevenirea și diagnosticul timpuriu al infecțiilor cu transmisie sexuală și al infecției cu HIV/SIDA.
- Perfecționarea actelor normative privitor la prevenirea și managementul infecțiilor cu transmisie sexuală și infecției cu HIV/SIDA în concordanță cu recomandările OMS.

Accesibilitatea și calitatea serviciilor

- Ameliorarea accesului populației în vârstă de reproducere la serviciile profilaxie, diagnostic și tratament al infecțiilor cu transmisie sexuală și al infecției cu HIV/SIDA.
- Elaborarea standardelor de asistență medicală pacienților, suferinzi de infecții cu transmisie sexuală și infecția cu HIV/SIDA.
- Ameliorarea calității consilierii pacienților, suferinzi de infecții cu transmisie sexuală și infecția cu HIV/SIDA.

Instruirea furnizorilor de servicii medicale

- Elaborarea ghidurilor instructiv-metodice de asistență medicală pacienților, suferinzi de infecții cu transmisie sexuală și infecția cu HIV/SIDA.
- Petrecerea seminarelor de instruire a personalului medical care prestează servicii de profilaxie, diagnostic și tratament al infecțiilor cu transmisie sexuală și al infecției cu HIV/SIDA.

Informare, educare și comunicare

- Editarea și distribuirea materialelor informative pentru populația în vârstă de reproducere privitor la protejarea de infecții cu transmisie sexuală și infecția cu HIV/SIDA.
- Antrenarea medicilor de familie în consilierea pacienților, suferinzi de infecții cu transmisie sexuală și infecția cu HIV/SIDA.

Cercetare, monitorizare și evaluare

- Adoptarea și implementarea clasificărilor și definițiilor internaționale în diagnosticul și tratamentul infecțiilor cu transmisie sexuală și infecției cu HIV/SIDA.
- Realizarea studiilor periodice referitor la diseminarea în rândul populației în vârstă de reproducere a infecțiilor cu transmisie sexuală și infecției cu HIV/SIDA.
- Efectuarea evaluării complexe a serviciilor de profilaxie, diagnostic și tratament al infecțiilor cu transmisie sexuală și infecției cu HIV/SIDA.

8.5 Avortul și servicii de întrerupere a sarcinii

Perfecționarea cadrului legislativ și normativ

- Reînnoirea regulamentelor cu privire la întreruperea sarcinii.
- Elaborarea Ghidurilor clinice, standardelor și protocoalelor de îngrijiri în avort.
- Implementarea de pretutindeni a metodelor de întrerupere a sarcinii prin vacuum aspirație și avortul medicamentos.
- Elaborarea și implementarea metodologiei și criteriilor de acreditare și licențiere a specialiștilor și instituțiilor medicale prestatoare de servicii medicale de întrerupere a sarcinii.

Accesibilitatea și calitatea serviciilor

Creșterea accesibilității la serviciile sigure și calificate de întrerupere a sarcinii, prin:

- Elaborarea standardelor de calitate, în funcție de nivelul asistenței medicale, pentru instituțiile medicale ce furnizează servicii de avort;
- Implementarea în toate instituțiile din țară a metodei de vacuum aspirație manuală și electrică pentru întreruperea sarcinii în primul trimestru;
- Implementarea avortului medicamentos în serviciile de întrerupere a sarcinii;
- Utilizarea metodelor moderne, recomandate de OMS de întrerupere a sarcinii în trimestrul doi;
- Implementarea în serviciile de avort a conceptului de „sistem centrat pe pacientă”;
- Utilizarea metodelor de control al durerii, recomandate de OMS: suportul psihologic și verbal înainte și pe parcursul procedurii; blocada paracervicală cu Lidocaină în avortul din primul trimestru al sarcinii;
- Elaborarea standardelor de profilaxie, diagnostic, tratament și referire a pacienților cu complicații după avort;
- Instruirea și antrenarea medicilor de familie în consilierea pre- și postavort.

Instruirea furnizorilor de servicii medicale

- Crearea și implementarea sistemului de instruire continuă a furnizorilor de servicii de întrerupere a sarcinii.
- Instruirea personalului medical al serviciului de planificare familială și sistemului de asistență medicală primară în consilierea pre- și postavort.

Informare, educare și comunicare

- Petrecerea campaniilor periodice de educare continuă a populației în problema avortului și riscurilor avortului nesigur.
- Editarea și distribuirea materialelor informative despre avort, populației în vârstă de reproducere

Cercetare, monitorizare și evaluare

- Efectuarea evaluării strategice a serviciilor de avort.
- Crearea sistemului de monitorizare și evaluare a serviciului de întrerupere a sarcinii.
- Realizarea studiilor periodice cu privire la avort și consecințele lui.
- Elaborarea și implementarea sistemului de monitorizare și evaluare a opiniilor pacienților referitor la serviciile de întrerupere a sarcinii.

8.6. Prevenirea și managementul infertilității

Reforma sistemului de sănătate și a cadrului legislativ și normativ

- Perfecționarea actelor normative cu privire la infertilitate.
- Elaborarea standardelor de conduită a cuplului infertil.
- Sporirea capacității Centrului Național Științifico-Practic de Sănătate a Reproducerii, Genetică Medicală și Planificarea Familială în diagnosticul și tratamentul cuplului infertil.

Accesibilitatea și calitatea serviciilor

- Creșterea accesibilității cuplurilor infertile la serviciile de planificare familială.
- Implementarea tehnologiilor moderne în diagnosticul și tratamentul cuplului infertil.

Instruirea furnizorilor de servicii medicale

- Elaborarea ghidurilor clinice și standardelor pentru furnizorii de servicii în infertilitate.
- Petrecerea seminarelor de instruire în domeniul infertilității pentru furnizorii de servicii medicale.

Informare, educare și comunicare

- Editarea și distribuirea materialelor informative pentru populație în problemele infertilității.
- Organizarea campaniilor de informare și educare a populației privitor la infertilitate.

Cercetare, monitorizare și evaluare

- Realizarea studiilor periodice în domeniul infertilității.
- Evaluarea și monitorizarea fenomenului infertilității la nivel populațional.
- Crearea bazei de date în domeniul infertilității.

8.7. Prevenirea și managementul violenței domestice și abuzului sexual

Perfecționarea cadrului legislativ și informativ

- Perfecționarea legislației în prevenirea violenței domestice și abuzului sexual și protejarea intereselor victimelor acestor fenomene.
- Dezvoltarea parteneriatului între structurile statale și societatea civilă.

Accesibilitatea și calitatea serviciilor

- Crearea unor centre specializate în consilierea victimelor violenței domestice și abuzului sexual.

- Antrenarea serviciului de planificare familială în consilierea victimelor violenței domestice și abuzului sexual.

Instruirea furnizorilor de servicii

- Elaborarea ghidurilor instructiv-metodice privitor la consilierea victimelor violenței domestice și abuzului sexual.
- Petrecerea seminarelor cu medicii cabinetelor de planificare familială și medicii de familie privitor la consilierea victimelor violenței domestice și abuzului sexual.
- Elaborarea curiculei de instruire postuniversitară în consilierea și asistența victimelor violenței domestice și abuzului sexual.

Informare, educare și comunicare

- Editarea și distribuirea materialelor informative pentru populație privitor la prevenirea violenței domestice și abuzului sexual.
- Organizarea campaniilor de informare a populației privitor la fenomenul violenței domestice și abuzului sexual.

Egalitatea între genuri

- Asigurarea unor condiții și șanse egale atât pentru femei cât și pentru bărbați în campaniile de informare și educare;
- Asigurarea accesibilității egale pentru femei și bărbați la serviciile de consiliere și asistență a victimelor violenței domestice și abuzului sexual.

Cercetare, monitorizare și evaluare

- Realizarea unor studii în problemele violenței domestice și abuzului sexual.
- Monitorizarea și evaluarea fenomenului violenței domestice și abuzului sexual.
- Crearea bazei de date și elaborarea indicatorilor relevanți în domeniu.

8.8. Prevenirea traficului de ființe umane

Perfecționarea cadrului normativ

- Perfectarea actelor normative referitor la combaterea traficului cu ființe umane și asistența victimelor lui.
- Dezvoltarea parteneriatului între structurile statale și societatea civilă în combaterea traficului cu ființe umane.

Accesibilitatea și calitatea serviciilor

- Dezvoltarea centrelor specializate în asistența victimelor traficului cu ființe umane.
- Antrenarea medicilor cabinetelor de planificare familială, medicilor de familie și asistenților sociali în consilierea și asistența victimelor traficului cu ființe umane.

Instruirea furnizorilor de servicii medicale și sociale

- Elaborarea ghidurilor instructiv-metodice în consilierea și asistența victimelor traficului cu ființe umane.

- Petrecerea seminarelor de instruire a medicilor cabinetelor de planificare familială și a medicilor de familie în consilierea victimelor traficului cu ființe umane.
- Elaborarea curiculei de instruire postuniversitară a medicilor în consilierea și asistența victimelor traficului cu ființe umane.

Informare, educare și comunicare

- Editarea și distribuirea materialelor informative pentru diferite pături sociale privitor la prevenirea traficului cu ființe umane.
- Organizarea și petrecerea campaniilor de informare a populației privitor la fenomenul traficului cu ființe umane.

Egalitatea între genuri

- Asigurarea accesibilității egale, femeilor și bărbaților la procesul de informare și educare îndreptat spre combaterea traficului cu ființe umane.
- Asigurarea accesibilității egale femeilor și bărbaților, victime ale traficului cu ființe umane la serviciile și asistența respectivă.

Cercetare, monitorizare și evaluare

- Realizarea studiilor periodice în domeniul traficului cu ființe umane.
- Evaluarea și monitorizarea fenomenului la scară națională.
- Crearea bazei de date și elaborarea indicatorilor relevanți ai traficului cu ființe umane

8.9. Depistarea precoce a cancerului genito-mamar

Perfecționarea cadrului legislativ și normativ

- Elaborarea conceptului național în depistarea precoce a cancerului genito-mamar.
- Organizarea screeningului femeilor la cancer de col uterin.

Accesibilitatea și calitatea serviciilor

- Efectuarea screeningului femeilor la cancerul genito-mamar în cadrul sistemului de asistență medicală primară.
- Antrenarea medicilor cabinetelor de planificare familială în depistare precoce a cancerului genito-mamar.

Instruirea furnizorilor de servicii medicale

- Elaborarea ghidurilor instructiv-metodice în diagnosticul cancerului genito -mamar.
- Petrecerea seminarelor de instruire pentru medicii cabinetelor de planificare familială și medicii de familie în consilierea, depistarea precoce și conduita pacienților cu cancer genito-mamar.

Informare, educare și comunicare

- Editarea și distribuirea materialelor informative pentru populație în prevenirea cancerului genito-mamar.

Cercetare, monitorizare și evaluare

- Perfecționarea registrului național al cancerului genito-mamar.
- Realizarea studiilor periodice de cercetare în problemele cancerului genito-mamar.

8.10. Sănătatea sexuală a persoanelor în vârstă

Perfecționarea cadrului legislativ și normativ

- Elaborarea și aprobarea actelor normative cu privire la sănătatea sexuală a persoanelor în vârstă.
- Încadrarea asistenței medicale de sănătate sexuală persoanelor în vârstă în serviciul de sănătate a reproducerii.

Accesibilitatea și calitatea serviciilor

- Ameliorarea accesului persoanelor în vârstă la serviciile de sănătate a reproducerii.
- Elaborarea standardelor de asistență medicală în dereglările endocrine și sexuale ale persoanele în vârstă.

Instruirea furnizorilor de servicii medicale

- Elaborarea ghidurilor instructiv-metodice în conduita persoanelor în vârstă cu dereglări endocrine și sexuale.
- Petrecerea seminarelor de instruire a personalului medical, care prestează servicii persoanelor în vârstă cu probleme de sănătate sexuală.

Informare, educare și comunicare

- Editarea și distribuirea materialelor informative în sănătatea sexuală pentru persoanele în vârstă.
- Antrenarea medicilor de familie în consilierea persoanelor în vârstă cu probleme de sănătate sexuală.

Cercetare, monitorizare și evaluare

- Realizarea studiilor periodice în sănătatea sexuală a persoanelor în vârstă.

9. Nevoi

Pentru implementarea cu succes a Strategiei sunt necesare resurse umane, financiare și tehnice.

Resursele umane vor fi constituite din personalul medical, cadrele pedagogice, persoanele ce activează în organizațiile obștești și fondurile internaționale.

Resursele financiare vor proveni din alocațiile bugetare, fondul Companiei Naționale de Asigurări în Medicină, contribuția asociațiilor obștești, donațiile sectorului privat și ale organizațiilor de caritate internaționale.

Resursele tehnice înglobează totalitatea necesităților pentru managementul programelor și proiectelor în sănătatea sexuală și a reproducerii.

10. Responsabilitati

Sectorul guvernamental

Ministerul Sănătății va coordona mersul implementării Strategiei, elaborării și realizării în cadrul ei a Programelor de asistență în sănătatea reproducerii.

Ministerul Educației va coordona implementarea programelor de educație în domeniile: pregătirii către viața de familie; egalității între sexe; sănătății sexuale și a reproducerii în școlile de cultură generală, licee, colegii și universități. Va participa la elaborarea materialelor informativ-educaționale și comunicative și va asigura instruirea cadrelor pedagogice.

Compania Națională de Asigurări în Medicină va contribui la implementarea Strategiei prin achitarea cheltuielilor pentru serviciile medicale în sănătatea reproducerii prin sistemul asigurării obligatorii de asistență medicală, în baza contractelor dintre Companie și furnizorii de servicii.

Centrul Național Științifico-Practic de Sănătate a Reproducerii, Genetică Medicală și Planificare Familială va coordona procesul integral de implementare a Strategiei.

Institutul de Cercetări Științifice în Domeniul Ocrotirii Sănătății Mamei și Copilului va participa la implementarea Strategiei prin coordonarea realizării compartimentului maternitate fără risc.

Centrul SIDA va participa la elaborarea și implementarea programelor în domeniul prevenirii infecțiilor cu transmisie sexuală și infecției cu HIV/SID.

Institutul Oncologic va participa în implementarea prevederilor Strategiei referitor la cancerul genito-mamar.

Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie “N. Testemițanu” va participa în realizarea compartimentului Strategiei ce se referă la instruirea studenților și medicilor în sănătatea reproducerii.

Academia de științe a Republicii Moldova va contribui la realizarea Strategiei prin efectuarea cercetărilor și studiilor științifice în sănătatea reproducerii.

Centrele medicilor de familie și instituțiile medicale teritoriale vor asigura asistența medicală primară și consultativă pacienților cu implementarea prevederilor Strategiei la nivel de comunitate.

Sectorul obștesc

Asociațiile obștești reprezintă elementul cheie în asigurarea cadrului logistic de promovare a măsurilor preconizate în Strategie. Ele, vor fi cele care în parteneriat cu organizațiile guvernamentale vor realiza programe și proiecte informative, educaționale și comunicative în rândurile populației conform obiectivelor Strategiei.

Sectorul privat

Sectorul privat va fi un furnizor important de servicii în sănătatea reproducerii în special în domeniile neacoperite de asigurarea obligatorie de asistență medicală.

11. Colaborare internațională

Organismele internaționale sunt partenerii cei mai importanți în realizarea programelor și proiectelor promovate în cadrul Strategiei. Guvernul Republicii Moldova solicită susținerea din partea organismelor internaționale a următoarelor măsuri preconizate în Strategie,

- **Optimizarea serviciului de asistență în planificarea familială și protejarea sănătății reproducerii, care prevede:**

- Restructurarea și adaptarea serviciului existent de planificare familială la condițiile de asigurare obligatorie de asistență medicală în vederea satisfacerii prioritare a necesităților adolescenților, tinerilor și a persoanelor din mediul rural;
- Reglementarea activității cabinetelor de planificare familială și a centrelor de sănătate a femeii în cadrul sistemului de sănătate a reproducerii;
- Antrenarea integrală a medicului de familie și a asistentei medicale în planificarea familială;
- Instituirea sistemului managerial informațional în planificarea familială și sănătatea reproducerii.

- **Asigurarea contracepției orientată, spre:**

- Asigurarea păturilor vulnerabile ale populației cu contraceptive moderne gratuite sau la preț redus;
- Crearea centrelor zonale de sterilizare chirurgicală voluntară;
- Organizarea sistemului de distribuire și evidență a utilizării contraceptivelor.

- **Fortificarea capacităților de asistență, instruire și management ale serviciului de planificare familială, prin:**

- Amplificarea capacităților organizator-metodice, de asistență și instruire ale Centrului Național Științifico-Practic de Sănătate a Reproducerii, Genetică Medicală și Planificare Familială;
- Ameliorarea calității asistenței acordate și optimizarea lucrului informațional-educativ al cabinetelor de planificare familială.

- **Instruirea personalului medical în sănătatea reproducerii, care va consta în:**

- Evaluarea necesităților naționale de instruire în planificarea familială;
- Elaborarea curiculei de instruire universitară și postuniversitară în planificarea familială;
- Pregătirea profesorilor catedrelor de instruire universitară și postuniversitară în sănătatea reproducerii;
- Perfecționarea medicilor în problemele sănătății reproducerii în clinicile internaționale de referință;
- Pregătirea formatorilor în planificarea familială pentru fiecare nivel de asistență medicală;
- Petrecerea cursurilor și seminarelor de instruire pentru toate categoriile de furnizori de servicii în planificarea familială.

- **Elaborarea, editarea și distribuirea standardelor și ghidurilor naționale de asistență în planificarea familială.**
- **Efectuarea activităților de informare, educare și comunicare în rândul populației.**

12. Monitorizare si evaluare

În scopul supravegherii modului în care vor fi atinse obiectivele strategiei, se vor elabora:

- Rapoarte anuale despre mersul realizării strategiei, cu monitorizarea și evaluarea eficienței utilizării resurselor umane, financiare și tehnologice;
- Rapoarte trimestriale și anuale ale serviciului de planificare familială, care vor furniza date despre: numărul și caracteristica pacienților consultați, inclusiv bărbați și tineri; utilizarea metodelor moderne și tradiționale de contracepție; cazurile de infecții cu transmisie sexuală; gradul de asigurare cu contraceptive și consumabile;
- Anchete și chestionare în baza cărora va fi evaluată accesibilitatea, disponibilitatea și calitatea serviciilor, nivelul cunoștințelor și al deprinderilor practice ale furnizorilor de servicii medicale în sănătatea reproducerii.

se vor efectua:

- Evaluarea strategică a serviciilor de sănătate a reproducerii;
- Auditul maternităților și clinicilor de sănătate a reproducerii;
- Studii în baza cărora va fi determinat impactul Strategiei asupra sănătății populației.